
Finansirano
od strane Evropske
unije i Saveta Evrope

COUNCIL OF EUROPE

Implementirano
od strane Saveta Evrope

KA BOLJEM RAZUMEVANJU PRAVA LGBTI OSOBA I NJIHOVE POZICIJE U DRUŠTVU

Izveštaj iz istraživanja javnog
mnjenja i istraživačke preporuke
za komunikaciju Zakona o
istopolnim zajednicama

SADRŽAJ

I. UVODNE NAPOMENE - GDE SMO SADA? —	3
I. 1. ISTORIJSKI I ZAKONSKI OKVIR U SRBIJI —	3
I. 2. PUT KA ZAKONU O ISTOPOLNIM PARTNERSTVIMA —	4
I. 3. UPOREDNA ZAKONSKA REGULATIVA U REGIONU —	6
I. 4. POSTOJEĆA ISTRAŽIVANJA O POLOŽAJU LGBTI ZAJEDNICE U SRBIJI —	7
I. 5. POLOŽAJ TRANSRODNIH I INTERSEKS LICA U SRBIJI —	8
2. ISTRAŽIVANJE JAVNOG MNJENJA - METODOLOŠKE NAPOMENE I OPIS UZORKA —	10
2.1. OPIS UZORKA —	10
3. SAŽETAK —	11
4. POŠTOVANJE LJUDSKIH PRAVA U SRBIJI —	14
5. ODNOS GRAĐANA SRBIJE PREMA PRIPADNICIMA LGBTI POPULACIJE —	18
6. STAV PREMA LGBTI OSOBAMA I ISTOPOLNIM ZAJEDNICAMA —	27
7. NASILJE PREMA LGBTI OSOBAMA —	32
8. STAVOVI PREMA PROMENI POLA I RODNOM IDENTITETU —	35
9. ODNOS PREMA LGBTI OSOBAMA KROZ PRIZMU MEDIJA I RELIGIJE —	38
10. ZAŠTO BAŠ OVE PREPORUKE? —	41
11. CILJEVI KOMUNIKACIJE —	41
12. POLAZNE OSNOVE —	42
13. STRATEŠKE PREPORUKE —	42
14. PRAKTIČNE PREPORUKE —	43

---

* Svi pojmovi koji se koriste u ovom istraživanju u muškom rodu obuhvataju iste pojmove u ženskom rodu.

Ovo istraživanje je sprovedeno u okviru granta koji dodeljuje zajednički projekat Evropske unije i Saveta Evrope „Promocija različitosti i ravnopravnosti u Srbiji“. Stavovi i mišljenja izraženi u njemu su odgovornost autora i ni u kom slučaju ne izražavaju zvanične stavove Evropske unije i Saveta Evrope.

I. UVODNE NAPOMENE - GDE SMO SADA?

U ovom momentu u Srbiji postoji širok antidiskriminatorni zakonodavni okvir koji je u većem delu korespondira evropskim standardima. Ustav Republike Srbije sadrži niz odrednica koje se odnose na zabranu diskriminacije. Svaki oblik diskriminacije, bilo da je ona posredna ili neposredna, je zabranjen prema odredbama Ustava Republike Srbije. Ipak, položaj pripadnika LGBTI zajednice ostaje jedan od gorućih problema kada je stanje ljudskih prava u Srbiji u pitanju.

Pod pripadnicima LGBTI zajednice se smatraju osobe koje se izjašnjavaju kao “lezbejske, gej, biseksualne, transrodne i interseksualne osobe”.

I. I. ISTORIJSKI I ZAKONSKI OKVIR U SRBIJI

Osim kraćeg perioda od 1977. do 1990, kada su istopolni odnosi u Socijalističkoj autonomnoj pokrajini Vojvodini¹ bili legalizovani, kroz većinu istorije Republike Srbije i njenih pravnih prethodnika istopolni odnosi su predstavljali krivično delo.

Tek 1994. su muški istopolni odnosi konačno dekriminalizovani od strane Republike Srbije. Treba istaći da se položaj ženskih istopolnih odnosa ni ranije nije bio spominjao u zakonskoj regulativi, i da je predstavljao svojevrsnu pravnu prazninu.

Ustavom Republike Srbije i Krivičnim zakonikom je posrednim putem potpuno dekriminalizovan istopolni seksualni odnos bez obzira na pol, i izjednačena je starosna granica pristanka (14 godina) bez obzira na seksualno opredeljenje.

Ustavom Republike Srbije iz 2006. dat je širok anti-diskriminatorni okvir zakonskoj regulativi, i propisana je zabrana svake diskriminacije, posredne i neposredne, uključujući tu i diskriminaciju na bazi seksualnog opredeljenja i rodnog identiteta.

Član 21: „Pred Ustavom i zakonom svi su jednaki. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.“

To se takođe ogleda u zakonskim rešenjima koje zabranjuju diskriminaciju na bazi seksualnog opredeljenja sadržanim u **Zakonu o radu, Zakonu o radiodifuziji, Zakonu o radu, Zakonu o visokom obrazovanju, Zakonu o javnom informisanju**, izmenama **Krivičnog zakonika**.

Naročito je važan **Zakon o zabrani diskriminacije**, koji između ostalog, eksplicitno navodi i zabranjuje diskriminaciju ne samo protiv seksualnog opredeljenja već i protiv rodnog identiteta, koji raniji zakoni nisu spominjali, i koji ustanovljava novi nezavisni državni organ - Poverenik za zaštitu ravnopravnosti:

¹ Posle ustavnih promena 1974. godine Vojvodina je dekriminalizovala homoseksualnost 1978. Kada je Vojvodina izgubila pravo za donošenje zakona, 1990. homoseksualnost je bila ponovo kriminalizovana na celoj teritoriji Srbije.

Član 13. stav 1.: *Teški oblici diskriminacije su izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti po osnovu nacionalne, rasne ili verske pripadnosti, jezika, političkog opredeljenja, pola, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja i invaliditeta.*

Međutim, treba istaći da se Ustavom iz 2006. određuje da brak može postojati samo između muškarca i žene (**član 62**), što predstavlja pravnu barijeru legalizaciji istopolnih brakova, ali i da se **Ustav** ne izjašnjava o legalitetu civilnih istopolnih građanskih zajednica.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog je započelo izradu teksta **Nacrta zakona o istopolnim zajednicama**, koje bi trebalo da reguliše ovo pitanje i time olakša položaj pripadnika LGBTI zajednice.

Predsednica Vlade Republike Srbije, Ana Brnabić, je tek druga ženska LGBTI osoba koja izvršava tu dužnost u dosadašnjoj svetskoj istoriji.

U ovom trenutku, istopolnim parovima u Srbiji nije dozvoljeno da usvajaju decu.

Do 2019. godine, nije bilo moguće zakonski promeniti svoj pol bez prethodno izvršene operacije promene pola. Posle 2019, ovaj preduslov je zamenjen obaveznom potvrdom psihijatra i endokrinologa o sprovedenoj hormonalnoj terapiji od najmanje godinu dana.

U Srbiji ne postoje zakoni ili podzakonski akti koji eksplicitno regulišu položaj interseks osoba. Važeće odredbe **Zakona o zabrani diskriminacije** i **Krivični zakonik** ne prepoznaju eksplicitno polne karakteristike kao lično svojstvo i osnov diskriminacije. Zakon o zabrani diskriminacije koristi samo termin **genetske osobenosti**. Pravni domašaj ovog termina u sudskoj i upravnoj praksi je upitan.

1. 2. PUT KA ZAKONU O ISTOPOLNIM PARTNERSTVIMA

Odmah nakon usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije 2009. godine, inicirano je formiranje radne grupe koja je u narednom periodu radila na izradi predloga modela zakona o istopolnim partnerstvima. Tokom 2012. godine, ova Radna grupa, koju su činili i predstavnici LGBTI organizacija, kreirala je *Model zakona o registrovanim istopolnim zajednicama*. Ovaj model je trebalo da posluži kao temelj budućih zakonodavnih rešenja, međutim od 2012. godine do 2015. godine u oblasti nije bilo značajnih pomaka.

Namera Srbije da postane članica Evropske Unije stavila je usvajanje zakona o istopolnim partnerstvima ponovo u centar prioriteta. Ipak, treba napomenuti da porodično zakonodavstvo ne potpada pod oblasti u kojima Evropska Unija ima nadležnosti pa se shodno tome i pitanje priznanja istopolnih zajednica nalazi u isključivim nadležnostima kako zemalja članica Evropske Unije, tako i zemalja kandidata. *U samoj EU zakonodavstva zemalja članica regulišu istopolna partnerstava na nekoliko načina.*² Tu su pre svega zemlje u kojima je dozvoljen brak LGBTI osobama, zatim zemlje u kojima postoji mogućnost registracije partnerstva LGBTI osoba. *U šest zemalja članica Unije ne postoji mogućnost sklapanja braka,*

² Analiza pravno – političke situacije u republici srbiji u kontekstu zakonskog regulisanja istopolnih partnerstava, Labris, dostupno na: <http://www.labris.org.rs/sites/default/files/Analiza%20pravno%20-%20politi%C4%8Dke%20situacije%20u%20Republici%20Srbiji%20u%20kontekstu%20zakonskog%20regulisanja%20istopolnih%20partnerstava.pdf>

ali ni registrovanja istopolne zajednice za pripadnike LGBTI populacije (Bugarska, Letonija, Litvanija i Rumunija),³ dok u Poljskoj i Slovačkoj postoji mogućnost neregistrovane kohabitacije. Ipak, uticaj međunarodnih organizacija, kako EU, tako i Saveta Evrope veoma je značajan. Od posebnog značaja za utvrđivanje prava na brak svakako predstavlja presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučaju **Schalk & Kopf v. Austria**.⁴ U pomenutom slučaju Sud je zaključivao da li je istopolni par kome u tom momentu u Austriji nije mogao da sklopi brak (2010.godine) bio žrtva diskriminacije na osnovu svoga seksualnog opredeljenja. Sud je došao do zaključka da je neophodno predstaviti ozbiljne razloge koji bi opravdali razliku u postupanju koja se pravi po osnovu seksualne orijentacije, a i potvrdio je da je pojedinačnim državama data široka mogućnost slobodne procene u nekim od oblasti gde nema konsenzusa među evropskim državama. Pet godina kasnije, u slučaju **Oliari and Others v. Italy**⁵ Sud je došao do zaključka da je Sud zaključio da je Italija prekršila član 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima.⁶

Kako je već pomenuto Ustav Republike Srbije u članu 62 definiše brak kao isključivu zajednicu muškarca i žene. Shodno ovoj odredbi Ustava kao najvišeg pravnog akta priznavanje istopolnih brakova u Srbiji kao mogućnost ne postoji. Osim toga, priznavanje istopolnih partnerstava u javnosti, a prevashodno među desno politički opredeljenim organizacijama i crkvom, izaziva oštre polemike, podele i protivljenje.

Jedan od prioriteta novoosnovanog Ministarstva za ljudska i manjinska prava i socijalni dijalog u Vladi Republike Srbije upravo je donošenje zakona koji bi regulisalo istopolna partnerstva u Srbiji. Početkom 2021. godine Ministarstvo je započelo konsultacije vezano za izradu samoga Zakona koji bi trebalo da reguliše uslove za sklapanje i način prestanka istopolne zajednice, pravne posledice koje ona proizvodi, imovinske odnose, poreze, penzije, kao i neregistrovane istopolne zajednice. U radnu grupu za izradu nacrtu ovog zakona uključene su naredne organizacije: Civil Rights Defenders, Regionalni info centar, Labris, Geten, „Da se zna!“, Egal i Centar za istraživanje i razvoj društva IDEAS. Javna rasprava o Zakonu o jednopolnim zajednicama trajala je u periodu od 4. do 23. marta 2021. godine.⁷

Polovinom marta 2021. godine u javnosti se pojavila peticija Koalicije za prirodnu porodicu protiv predloga nacrtu tri zakona Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Radi se o apelu 212 članova pomenute Koalicije protiv Zakona o istopolnim zajednicama, Zakona o rodnoj ravnopravnosti i Zakona o zabrani diskriminacije. Kao jedno od obrazloženja ova grupa navodi da je Zakona o istopolnim zajednicama pre svega nepotreban i neustavan kao i da bi njegovim usvajanjem „država ugrozila vođenje pronatalitetne politike“.⁸ Sa druge strane, u javnosti se nedugo zatim pojavi apel preko 1600 članova obrazovne, naučne, kulturne i umetničke zajednice, koji su pružili podršku borbi za prava LGBTI osoba u Srbiji.

³ Civil unions and registered partnerships, dostupno na: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_en.htm

⁴ CASE OF SCHALK AND KOPF v. AUSTRIA, dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-99605%22%7D>

⁵ Oliari and Others v. Italy: a stepping stone towards full legal recognition of same-sex relationships in Europe, dostupno na: <https://strasbourgobservers.com/2015/09/16/oliari-and-others-v-italy-a-stepping-stone-towards-full-legal-recognition-of-same-sex-relationships-in-europe/>

⁶ Analiza pravno – političke situacije u republici srbiji u kontekstu zakonskog regulisanja istopolnih partnerstava, Labris, dostupno na: <http://www.labris.org.rs/sites/default/files/Analiza%20pravno%20-%20politi%C4%8Dke%20situacije%20u%20Republici%20Srbiji%20u%20kontekstu%20zakonskog%20regulisanja%20istopolnih%20partnerstava.pdf>

⁷ Više detalja na: <https://minljmpdd.gov.rs/javne-rasprave.php>

⁸ Više detalja na: <https://europeanwesternbalkans.rs/da-li-je-srbija-spremna-za-zakon-o-istopolnim-zajednicama/>

Iako se činilo da je Srbija blizu donošenja Zakona o istopolnim zajednicama, situacija se dodatno zakomplikovala činjenicom da je *predsednik Republike najavio da predlog zakona neće potpisati. Sam Nacrt zakona je od 28. aprila u proceduri u Vladi Srbije.*

Generalni direktorat za demokratiju Saveta Evrope je 4. juna 2021. godine na zahtev ministarke za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Srbije, Gordane Čomić, pripremio ekspertsko mišljenje o Nacrtu zakona o istopolnim zajednicama.⁹ Samo mišljenje se sastoji od generalnih komentara, sugestija za unapređenja, kao i pojedinačnih komentara na određene delove Zakona. Osim činjenice da mišljenje uzima u obzir standarde Saveta Evrope u oblasti borbe protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, kao i zaštite socijalnih prava usvajanjem ovakvog zakonodavnog okvira za istopolne parove, Srbija bi se značajno približila ispunjavanju ovih standarda, navodi se u mišljenju.¹⁰

1.3. UPOREDNA ZAKONSKA REGULATIVA U REGIONU

Pod pojmom region u ovom tekstu, podrazumevaju se države koje su nekada bile deo SFRJ: **BIH, Crna Gora, Hrvatska, Severna Makedonija, Slovenija i Srbija.**

U svim navedenim zemljama su istopolni odnosi dozvoljeni, a takođe je izjednačeno doba pristanka za seksualne odnose bez obzira na pol i seksualno opredeljenje. Sve zemlje u regionu poseduju važeće anti-diskriminatorske propise, uključujući posebne zakone o zabrani diskriminacije, a zajedničko za dotične pravne akte jeste da se, između ostalog, eksplicitno zabranjena i diskriminacija na osnovu **rodnog identiteta i seksualnog opredeljenja.**

Nijedna od zemalja regiona **ne priznaje istopolne brakove**, iako samo zakonodavstvo Crne Gore, Hrvatske i Srbije definišu brak kao zajednicu muškarca i žene. Neku vrstu **istopolne građanske zajednice** poznaju Crna Gora, Hrvatska i Slovenija. BIH, Severna Makedonija i Srbija pravno ne priznaje istopolne zajednice.

Zakonodavna regulativa Crne Gore, Hrvatske i Slovenije pruža članovima istopolnih zajednica većinu prava koje inače poseduju bračni drugovi, uključujući pravo na zajedničku imovinu, međusobno nasleđivanje, pravo posete u bolnici i zatvoru, pravo na socijalno i zdravstveno osiguranje, zdravstvenu negu. Nisu im priznata prava na zajedničko usvajanje dece (Slovenija dozvoljava usvajanje pastorka/pastorke a Hrvatska dozvoljava usvajanje i osobama van veze) i vantelesnu oplodnju.

Delimičan izuzetak predstavlja Hrvatska, gde svaka žena (uključujući i lezbijke) ima pravo na vantelesnu oplodnju.

Povodom transrodnih i interseksualnih prava, zakonska regulativa se drastično razlikuje od zemlje do zemlje.

⁹ Tekst ekspertskeg mišljenja je dostupan na: <https://rm.coe.int/opinion-same-sex-unions-serbia/1680a2b5b3>

¹⁰ Više detalja na: https://www.coe.int/sr_RS/web/belgrade/news/-/asset_publisher/tM7Uo4CVRhTF/content/council-of-europe-s-opinion-on-the-draft-law-on-same-sex-unions-presented-to-the-serbian-minister-of-human-and-minority-rights-and-social-dialogue?inheritRedirect=false&redirect=https://www.coe.int/sr_RS/web/belgrade/news%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_tM7Uo4CVRhTF%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_count%3D1

Severna Makedonija uopšte ne poseduje pravne procedure za promenu pola i ne poseduju nikakvu regulativu o interseksualnim licima. U **Crnoj Gori** promena pola je moguća, ali je komplikovana i dugotrajna, i zahteva prethodno savetovanje, hormonalnu terapiju i sterilizaciju kao formalni preduslov za promenu pola u pravnim dokumentima. Sa druge strane, **Zakon o zabrani diskriminacije** Crne Gore eksplicitno navodi zabranu diskriminacije po osnovu interseksualnih karakteristika, i zakonski ih definiše, po čemu je jedinstven u regionu. Takođe, zakon navodi da se „rodni identitet tiče svakog lica i ne podrazumeva samo binarni koncept muškog ili ženskog“. U **BiH** pravni postupak za promenu pola isto zahteva kao preduslov medicinske procedure, hormonsku terapiju i hiruršku operaciju. Promena imena je slobodna. BiH zakonska regulativa direktno navodi zabranu diskriminacije po osnovu polnih (seksualnih) karakteristika i time direktno pravno štiti interseksualna lica. Pravna promena pola je dozvoljena u **Hrvatskoj** i ne zahteva se prethodno podvrgavanje hormonskim terapijama i medicinskim zahvatima. Formalni uslovi za ispravku službenih dokumenata koje bi sadržali promenjen pol se sastoje od dijagnoze mentalnog oboljenja, određeno vreme provedeno u drugom polu i status nevenčanog lica. Položaj interseksualnih lica nije regulisan hrvatskom legislativom. **Slovenija** propisuje da je promena pola legalna, ali da je neophodna potvrda od kompetentnog medicinskog stručnjaka da je lice koje želi da se zakonski prizna njihova promena pola „pol zaista i promenilo“. Zakon ne određuje bliže koja vrsta medicinskog stručnjaka i koja vrsta potvrde je neophodna. Hirurške operacije nisu preduslov. Ova pravna procedura se može preduzeti samo od strane punoletnog lica koje je potpuno poslovno sposobno. Promena imena je dozvoljena. Iako ne uređuje direktno status interseksualnih lica, slovenački zakon o zaštiti od diskriminacije navodi kao jedan od mogućih osnova diskriminacije polne/seksualne karakteristike koju zabranjuje.

1.4. POSTOJEĆA ISTRAŽIVANJA O POLOŽAJU LGBTI ZAJEDNICE U SRBIJI

Prema nalazima istraživanja koje su u toku **2020.** godine sproveo Centar za istraživanje i razvoj društva IDEAS u saradnji sa Regionalnim centrom¹¹ na uzorku od 182 gej osobe, više od tri četvrtine ispitanika (**77%**) smatra da Republika Srbija ne vodi uopšte računa o položaju LGBTI+ građana i građanki. Ovaj rezultat se suštinski podudara sa rezultatima prethodnog istraživanja iz **2018.** godine, kada je **78%** navelo da smatra da Republika Srbija uopšte ne vodi računa o položaju LGBTI+ građana i građanki, što snažno ukazuje na dugotrajno nepoverenje prema državnim organima.

Prema navodima ovog istraživanja, emocionalno nasilje predstavlja primarnu formu nasilja koju trpe pripadnici LGBT zajednice. **56%** učesnika i učesnica je prijavilo da je u poslednjih godinu dana doživelo emocionalno nasilje, i predstavlja smanjenje u odnosu na 2018. godinu kada je isto prijavilo **64%** LGBTI+ građana i građanki. Fizičkom nasilju bilo je izloženo **8%** LGBTI+ osoba, što je isti nivo izloženosti fizičkom nasilju koji je zabeležen i 2018. godine.

U odnosu na prethodno istraživanje, došlo je do značajnog porasta prijave seksualnog nasilja. Dok je 2018. godine **7%** učesnika i učesnica prijavilo seksualno nasilje, istraživanje iz 2020. godine ukazuje da je **14%** LGBTI+ osoba prijavilo da je doživelo seksualno nasilje u poslednjih godinu dana. Istraživanje doduše ostavlja mogućnost da razlika postoji usled dodatnih pojašnjenja u upitniku šta sve potpada

¹¹ Godišnje LGBTI istraživanje, dostupno na: <https://ideje.rs/wp-content/uploads/2020/07/Godis%CC%8Cnje-LGBTI-istrasz%CC%8Civanje-2020.pdf>

pod pojam seksualno nasilje, što nije bio slučaj sa prethodnim istraživanjem iz 2018. i što ne ostavlja prostor da se decidirano zaključi da li je zapravo i došlo do porasta seksualnog nasilja.

Percepcija izloženosti diskriminaciji značajno je niža nego pre dve godine. Dok je ove godine **46%** LGBTI+ osoba smatralo da je u prethodnih godinu dana bilo izloženo diskriminaciji, 2018. godine isto je izjavilo čak **67%** LGBTI+ osoba. Čak polovina LGBTI+ građana i građanki (**48%**) ne oseća se slobodno da ispoljava svoj identitet u svakodnevnom životu. Samo **14%** učesnika i učesnica u istraživanju oseća se potpuno slobodno da ispoljava LGBTI+ identitet.

Prema istraživanju „Podaci, a ne zvona i praporci 3 – Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji od januara 2017. godine do juna 2020.“,¹² tokom 2019. godine učinjena su i dokumentovana 63 protivpravna akta protiv pripadnika LGBTI što je za 50% više nego prethodne godine. Već tri godine za redom nasilje je oblik protivpravnog postupanja koji se u najvećoj meri prijavljuje, dok se diskriminacija dešava u manjoj meri ili se ne smatra vrednom prijave. *Udeo fizički nasilnih incidenata u ukupnom broju incidenata dokumentovanih u 2020. je za 28,1% veći u odnosu na prethodnu godinu.* Većina policiji i tužilaštvu prijavljenih incidenata motivisanih mržnjom su i dalje u predistražnom postupku. *87,1% žrtava nema nikakvu informaciju da je uopšte postupano po prijemu krivične prijave.*

Godišnji izveštaj iz 2020. godine od organizacije „Ilga-Europe“, kojim se ocenjuju zemlje u Evropi na osnovu njihove zakonske regulative i politike u odnosu na LGBTI zajednicu, stavlja Srbiju na 26. mesto (od 49) sa ocenom od 33%. Srbija je 2019. godine imala ocenu od 28%. Osim toga, tokom novembra i decembra 2020. godine Civil Rights Defenders je sproveo istraživanje javnog mnjenja vezano za ključna pitanja vezanim za LGBTI prava. Samo istraživanje je komparativnog karaktera, te daje osvrt i razliku kada je u pitanju percepcija prava LGBTI osoba 2015. i 2021. godine.¹³

1.5. POLOŽAJ TRANSRODNIH I INTERSEKS LICA U SRBIJI¹⁴

Termin interseks je krovni termin koji se upotrebljava za osobe rođene sa varijacijama polnih karakteristika, hromozoma i/ili hormona koji ne moraju odgovarati društvenim i medicinskim očekivanjima tj. interseks osobe su rođene sa fizičkim ili biološkim polnim karakteristikama (poput polne anatomije, reproduktivnih organa, hormonskih obrazaca i/ili hromozomskih obrazaca) koji se ne poklapaju sa tipičnim definicijama muškog odnosno ženskog tela.¹⁵ Iako, Republika Srbija poseduje Značajnu medicinsku ekspertizu koja bi mogla pomoći transrodnim i interseks licima u čitavom regionu, što rezultira u tome da mnoga lica iz susednih zemalja dolaze u Srbiju da bi im se pružila pomoć, zakonska regulativa

¹² Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji od januara 2017. godine do juna 2020. godine, dostupno na: <https://dasezna.lgbt/attachments/podaci-3-SRB.pdf?fbclid=IwAR1JhVAIBnXR2afNNDTX0Sctzz6nx3KLORzT8AFCqoN44OsofZ-jcliYU-Ys>

¹³ Izveštaj sa istraživanja javnog mnjenja je dostupan na: <https://crd.org/wp-content/uploads/2021/04/ENGLESKA-VERZIJA-1.pdf>

¹⁴ Više informacija o interseks/međupolnim osobama u Srbiji dostupno na: <http://xyspectrum.org/>

¹⁵ Više detalja na: <http://xyspectrum.org/wp-content/uploads/2019/03/interseks-za-PDF.pdf>

o interseks i transrodnim osobama je tek u začetku. Članom 22 Zakona o zabrani diskriminacije od ove godine polne karakteristike su prepoznate kao osnov za zabranu diskriminacije.¹⁶ Takođe, član 45b Zakona o matičnim knjigama navodi da se u matičnu knjigu rođenih upisuje se podatak o promeni pola na osnovu rešenja organa, koje se donosi na osnovu propisane potvrde nadležne zdravstvene ustanove.¹⁷

Srpskim građanima je omogućeno da promene pol u državnim bolnicama i država je dužna da snosi deo troškova (65%). Iako je promena pola izmenama i dopunama Zakona o matičnim knjigama omogućena, ona istovremeno i zavisi od pojedinačnih administrativnih javnih organa, čija procedura nije standardizovana.

Ustavni Sud Srbije je ustanovio da odbijanje državnih organa da se pravno prizna i zabeleži promena pola krši pravo na privatnost i dostojanstvo.¹⁸

Promena pola je dozvoljena, ali kao preduslov se traži ili hormonska terapija ili hirurška promena pola. Troškovi hormonske terapije nisu pokriveni od strane zdravstvenog osiguranja. Srpski propisi poznaju samo muški i ženski pol, dok se kao treća opcija nudi "ostali" ili "drugi". U javnosti transrodnost se smatra i dalje mentalnim poremećajem. Postoji veoma malo podataka o interseks/međupolnim osobama u Srbiji. Organizacija XY Spektrum iz Beograda je posvećena promociji prava, unapređenju položaja i kvaliteta života interseks i trans osoba i njihovih porodica i jedna je od retkih koji prepoznaju interseks/međupolnu zajednicu u Srbiji.

Interseks/međupone osobe se često u javnom mnjenju, ali i u struci naziva hermafroditizam, što predstavlja svojevrsnu pogrdnu reč za lica sa interseks/međupolnim osobinama. Sam broj medicinskih stručnjaka koji se bave interseks/međupolnom decom je u Srbiji ograničen na multidisciplinarni tim ljudi u okviru Instituta za majku i dete u Beogradu.

Prema podacima Ujedinjenih nacija između 0.05 i 1.7 odsto stanovništva rađa se sa nekim od interseks varijeteta, međutim oni veoma često u praksi teško ostvaruju svoja prava uprkos pozitivnim pomacima napred (pomenute promene Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o matičnim knjigama).

¹⁶ Zakon o zabrani diskriminacije, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html?fbclid=IwARlYc6rsvoycyMik-drSLKXk4ODa7fhRgYiolqIjiWn3BAeKOBakveRBUTQ

¹⁷ Zakon o izmenama i dopunama Zakona o matičnim knjigama, https://www.paragraf.rs/izmene_i_dopune/200618-zakon-o-izmenama-i-dopunama-zakona-o-maticnim-knjigama.html?fbclid=IwAR02vMgewVbH6Q8ye5c2xEfPw6nXTFpIDtUfE9jarVBcddwkBTfo

¹⁸ Više detalja na: http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/12/Odluka_o_ustavnoj_%C5%BEalbi_podnosioca_X.pdf

2. ISTRAŽIVANJE JAVNOG MNJENJA - METODOLOŠKE NAPOMENE I OPIS UZORKA

Istraživanje realizovali	Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), u sklopu projekta <i>Ka boljem razumevanju prava LGBTI osoba i njihove pozicije u društvu</i> finansiranog od strane Evropske unije i Saveta Evrope.
Terenski rad	U periodu između 10. i 20. maja 2021. godine
Tip i veličina uzorka	Slučajni, reprezentativni, uzorak od 1060 punoletnih građana Srbije
Istraživačka tehnika	CAWI (<i>Computer Assisted Web Interview</i>)
Istraživački instrument	Upitnik koji se sastojao od 37 varijabli

2.1. OPIS UZORKA

Na osnovu metodologije koja je uspostavljena prilikom sprovođenja ovog istraživanja obuhvaćene su sledeće kategorije ispitanika:

Polna struktura ispitanika: 46% muškarac, 54% žena.

Starost ispitanika: do 29 godina – 21%, od 30 do 39 godina – 17%, od 40 do 49 godina – 17%, od 50 do 59 godina – 18%, više od 60 godina 27%.

Obrazovna struktura ispitanika: osnovna škola i manje 26%, škola za radnička zanimanja 13%, završena četvorogodišnja srednja škola 42%, završena visoka škola/fakultet 19%.

Nacionalnost: Srbin 83%, Bošnjak 3%, Mađar 4%, Rom 4%, Albanac 1%, ostalo 5%

Region: Vojvodina – 28%, Beograd – 20%, Zapadna Srbija sa Šumadijom – 25%, Južna i Jugoistočna Srbija – 27%.

Mesto stanovanja: Grad 68%, selo 21%, prigradsko naselje 11%.

3. SAŽETAK

Zaštita ljudskih prava je jedna od temeljnih vrednosti svake države i vrednost na kojoj je neophodno konstantno raditi. U Srbiji 15% građana smatra da njihova država ne vodi nimalo računa o ljudskim pravima generalno, a svaki deveti ispitanik koji je uzeo učešće u ovom istraživanju (11%) izražava bojazan da su njegova lična prava ugrožena. Skoro dve trećine građana (61%) koji veruju da su njihova lična prava ugrožena kao dominantnog uzročnika ugrožavanja navode državne organe/institucije Srbije.

Ključni razlozi zbog kojih ispitanici veruju da su ugroženi su **njihovo političko uverenje i njihova nacionalna pripadnost.** Oba razloga su izdvojena od strane 27% građana koji sebe smatraju ugroženim u Srbiji. Ipak, **kada se od građana traži da navedu društvene grupe kojima se u najvećoj meri krše prava u Srbiji, jasno se izdvajaju osobe sa invaliditetom (19%) i žene (14%).**

Među ispitanicima koji veruju da su njihova prava ugrožena, **6% kao razlog izdvaja svoju seksualnu orijentaciju.** Objektivni parametri kojima smo merili odnos građana prema LGBTI populaciji u Srbiji i dalje su daleko od dobrih, ali ipak ukazuju da je u prethodnoj deceniji došlo do poboljšanja po pitanju stavova građana prema osobama različite seksualne orijentacije. Ovo poboljšanje je moguće izmeriti na skali socijalne distance prema pripadnicima LGBTI populacije. Građani su pokazali da su znatno spremniji na interakciju sa osobama različitog seksualnog opredeljenja nego u prethodnim istraživanju ovog tipa iz 2010. godine. Kao i u prethodnim istraživanjima, najveću skepsu i dalje susrećemo kada je u pitanju odnos dece i LGBTI nastavnika i LGBTI kao potencijalni član porodice, ali je čak i ovde prisutan određen napredak. Sa druge strane, 29 procentnih poena više građana prihvata LGBTI kolegu u radnom okruženju, što je svakako ohrabrujući podatak za budućnost.

Ipak, kada se odnos prema LGBTI populaciji podigne na veći nivo od proste interakcije i kada se od ispitanika zatraži da nam navedu da li su spremni da daju veća prava ovoj društvenoj grupi, podaci su i dalje prilično loši. **Prihvatanje interakcije sa LGBTI populacijom ne garantuje istovremeno i pozitivan stav prema osobama različite seksualne orijentacije, pa tako tek dve petine (39%) onih koji nemaju ništa protiv interakcije sa LGBTI populacijom istovremeno imaju i generalno pozitivan stav prema ovoj društvenoj grupi. Svaki peti anketirani (20%) i pored tolerancije koji pokazuje po pitanju interakcije, i dalje gaji negativan stav prema osobama različite seksualne orijentacije.**

Još jednom se pokazalo da lični kontakt sa različitim doprinosi porastu tolerancije. Dve petine građana (40%) koji lično poznaju nekog ko je različite seksualne orijentacije imaju generalno pozitivan stav prema ovoj populaciji, što je 4 puta više u odnosu na prosek.

Nasuprot tome, među onima koji posredno poznaju, ili misle da poznaju, nekog ko dolazi iz redova LGBTI populacije više je onih sa negativnim odnosom prema njima, a želja za interakcijom je niža u odnosu na prosek.

Podršku LGBTI populaciji i njihovoj borbi za pravnu sigurnost iznad proseka daju: oni koji su religiozni, ali se ne slažu sa svim što njihova vera propoveda kao i oni koji nisu religiozni, ali nemaju ništa

protiv religije, žene, osobe mlađe od 40 godina, fakultetski obrazovani ispitanici, stanovnici urbanih sredina u Beogradu, Srbi više u odnosu na pripadnike drugih nacija.

Ipak, trenutna podrška usvajanju ovako predstavljenog Zakona o istopolnim zajednicama je još uvek dosta niska i ne prelazi 11%, pri čemu se kao jedan od ključnih razloga za to izdvaja nepoznavanje samog zakonskog rešenja. Još jednom se pokazalo da nepoznavanje nekog zakonskog rešenja ne sprečava građane da se izjasne o njemu. Upravo tako možemo tumačiti podatak da 61% ispitanika koji nimalo nisu upoznati sa Zakonom o istopolnim zajednicama uopšte ne podržavaju njegovo donošenje.

Na osnovu prikupljenih podataka može se reći da je došlo do blagog smanjenja negativne percepcije prema LGBTI osobama u odnosu na nalaze dobijene pre trinaest i pre jedanaest godina. Kada je u pitanju tvrdnja da su LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa i da im treba pomoći da ostvare svoja prava, istraživanje je pokazalo da se sa ovom tvrdnjom slaže nešto manje od petine ispitanika (18%). Uporedimo li nalaze sa onima iz 2008. i 2010. godine videćemo blagi porast procenta ispitanika koji navode da se sa ovim stavom slažu (2008. godine – 12% i 2010. godine – 15%). Sa tvrdnjom „Homoseksualnost je za mene bolest“ slaganje izražava dve petine učesnika u istraživanju. Ipak, bitno je naglasiti da se radi za čak 26 procentnih poena nižem nalazu nego pre jedanaest godina. Kada je u pitanju stav „Zajednica između dvoje ljudi, ma kog pola da su, je njihova lična stvar i niko ne sme da ih sprečava da je zakonski ostvare.“ primećujemo da tek nešto više od svakog petog ispitanika navodi da se sa ovim stavom slaže, dok je onih koji izražavaju neslaganje 44%.

Predstavljeni podaci ukazuju da postoji osetno povećanje na strani pozitivnih pozicija prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama. Ovo istraživanje pokazuje da postoji i značajan procenat ispitanika koji „nemaju stav“ i ne znaju da se izjasne po pitanju ove pojave, što nam govori da je i dalje potrebna javna debata o položaju i pravima LGBTI osoba, kao i o značaju koji ozakonjenje istopolnih zajednica ima. Učesnike u istraživanju smo pitali kakav je njihov stav prema osobama koje su drugačije seksualne orijentacije, a koji određene grupe i pojedinci prema njima primenjuju. **Najveći procenat ispitanika, njih 63% navodi da takvo nasilje treba kažnjavati kao što se kažnjava nasilje prema bilo kome.**

Polarizacija kada je u pitanju odnos prema gej/gay paradi ponovo je prisutna kod najmlađih ispitanika, **pa tako u grupi do 29 godina natprosečno nailazimo i na one ispitanike koji bi se paradi pridružili, ali i na one ispitanike koji bi bili spremni da upotrebe nasilje protiv učesnika u paradi.** Opet, ispitanici koji od društvenih mreža najčešće koriste Twitter i TikTok iznad proseka kažu da bi se takvoj paradi pridružili, dok sa druge strani slušaoci radia iznad proseka kažu da bi bili spremni da upotrebe nasilje.

Istraživanje je pokazalo da se nasilje prema LGBTI osobama u društvu ne opravdava, tj. *ispitanici se dominantno protive nasilju nad LGBTI osobama*. Procenat onih ispitanika koji deklarativno daju podršku nasilju nad LGBTI osobama ne prelazi jednu desetinu, dok je broj onih ispitanika koji su sami bili spremni na nasilje (u slučaju gay/gej parade) tek 1%.

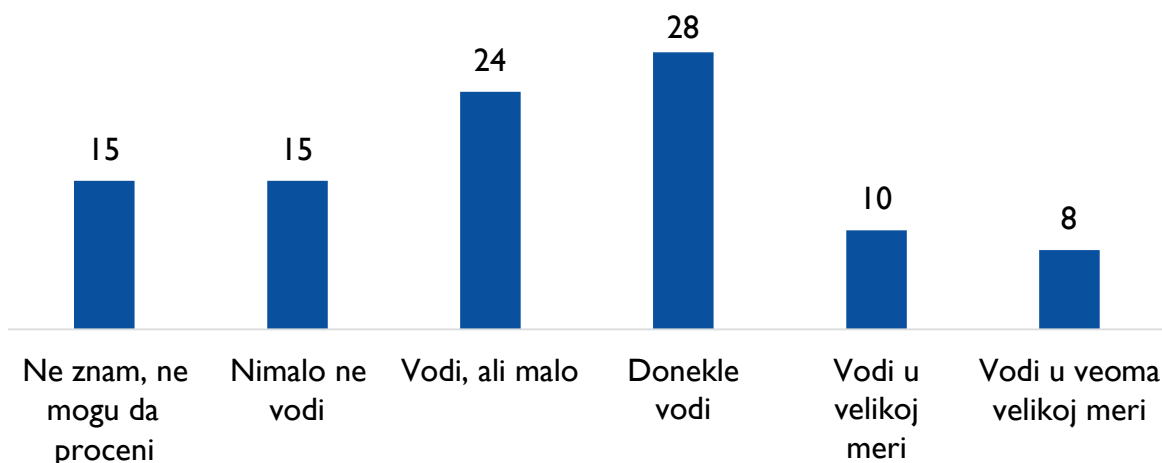
Kada je u pitanju odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola, uočavamo da najveći procenat ispitanika navodi da im je odnos prema tim osobama neutralan – 35%. Ipak, u odnosu pozitivnog i negativnog stava prema osobama koje su se odlučile za promenu pola videćemo da ipak preovladala negativna percepcija, pa tako svega 6% ispitanika navodi da ima pozitivan ili veoma pozitivan odnos prema osobama koje su promenile pol, dok je 25% onih koji imaju negativan odnos, i još 18% ispitanika koji imaju veoma negativan odnos. Nailazimo na 13% anketiranih navodi da bi blisku osobu koja bi odlučila da promeni pol ujedno podržalo u takvoj odluci ukoliko je to pomenutu osobu učinilo srećnom i zadovoljnom. **Stav da Srbija ne bi trebalo zakonski da uredi oblast promene pola i rodnog identiteta je iznelo ukupno 41% anketiranih građana. Visok procenat anketiranih ne može da proceni svoj odgovor na ovo pitanje – 28%, dok preostali ispitanici, njih 31%, navode da bi Srbija trebalo da reguliše oblast promene pola i rodnog identiteta. Ipak polovina od ispitanika koji smatraju da je ovo pitanje potrebno urediti navodi da bi promenu pola u Srbiji trebalo zabraniti.**

U odnosu sa stavom prema LGBTI osobama, uočavamo da ispitanici koji koriste internet i društvene iznad proseka imaju šanse da ne razviju negativan odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, ili kontaktu sa njima.

4. POŠTOVANJE LJUDSKIH PRAVA U SRBIJI

Nepune tri četvrtine ispitanika (70%) veruje da država Srbija, u manjoj ili većoj meri, vodi računa o zaštiti ljudskih prava. Podjednak procenat građana, po 15%, ili ne može da proceni ulogu države u zaštiti ljudskih prava ili smatra da Srbija nimalo ne vodi računa o njima.

Grafikon 4.1 – Molim Vas ocenite koliko država Srbija vodi računa o zaštiti ljudskih prava u %

Važno je napomenuti da i među onim ispitanicima koji prepoznaju angažovanost države Srbije u zaštiti ljudskih prava, intenzitet angažmana nije prepoznat u jednakoj meri. Najveći procenat ispitanika (28%) veruje da država donekle vodi računa o njihovim pravima, dok je svega 18% onih koji smatraju da Srbija u velikoj i veoma velikoj meri štiti prava svojih građana.

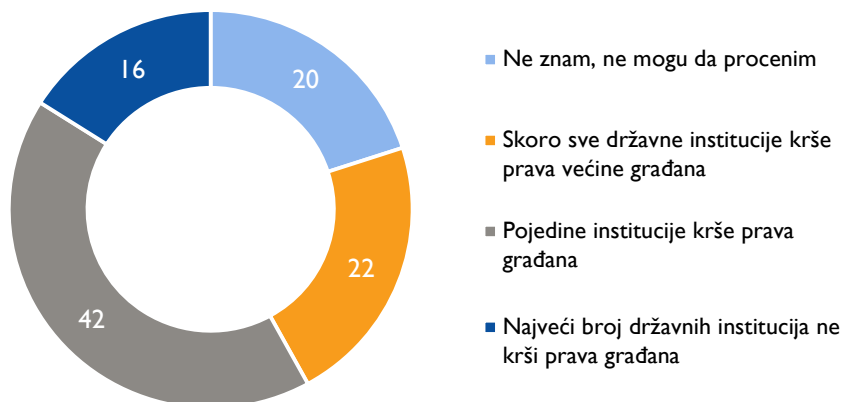
Skepsu prema ulozi države za zaštitu ljudskih prava iznad proseka iskazuju ispitanici starosti od 30 do 39 godina, oni koji imaju završenu višu ili visoku stručnu spremu, stanovnici Beograda, ali i Bošnjaci u čijim redovima jedna trećina smatra da država nimalo ne brine o zaštiti ljudskih prava.

Percepcija o tome u kojoj meri država vodi računa o ljudskim pravima uslovljena je i tim kako građani doživljavaju ulogu državnih organa u njihovom kršenju/zaštiti. Unutar one kategorije ispitanika koji smatraju da država ne vodi nimalo računa o ljudskim pravima čak 56% smatra da „sve državne institucije krše prava većine građana“.

Generalno, odnos građana prema državnim organima/institucijama kada je u pitanju kršenje ljudskih prava pokazuje naznake nepoverenja. Više od jedne petine ispitanika (22%) smatra da svi državni organi krše prava većine građana, naspram čega nalazimo 16% koji smatraju da najveći broj državnih organa ne krši prava građana. Nešto više od dve petine anketiranih (42%) vezuje kršenje prava za pojedine institucije/organe.

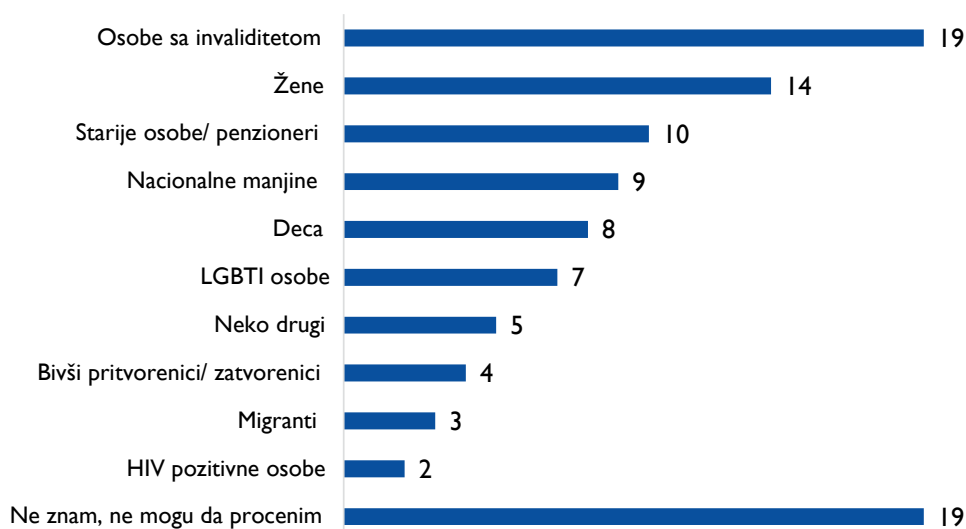
Slično kao i kod prethodnog pitanja, najviše kritike za rad državnih organa iskazuju ispitanici koji dolaze iz Beograda sa završenom višom i visokom stručnom spremom, kao i oni koji imaju između 30 i 39 godina. Ne postoje statistički značajnije razlike u odnosu prema državnim organima kada je reč o nacionalnosti ispitanika.

Grafikon 4.2 - Prema Vašem mišljenju da li državne institucije krše prava građana? u %

Kada je reč o grupama koje građani Srbije smatraju najugroženijim u Srbiji, odnosno onima čija se prava u najvećoj meri krše, dominantna je percepcija da su to osobe sa invaliditetom.

Grafikon 4.3 - Prema Vašem mišljenju, kojoj od navedenih grupa se u najvećoj meri krše ljudska prava u Srbiji? u %

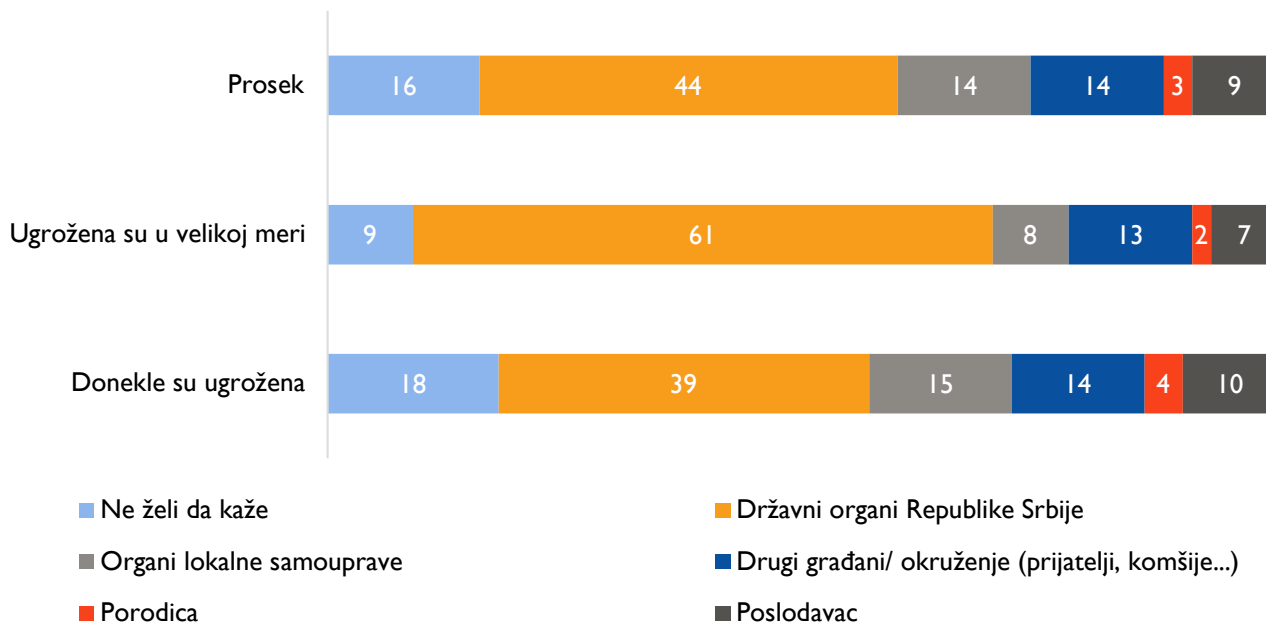

Svaki peti ispitanik (19%) smatra da se u Srbiji u najvećoj meri krše prava osoba sa invaliditetom, 14% smatra da su najugroženije žene, a svaki deseti da su to penzioneri/starije osobe. Očekivano, žene iznad proseka veruju da su upravo one najugroženija grupa kada je reč o kršenju ljudskih prava.

Sa druge strane, muškarci iznad proseka smatraju da su ugrožene osobe sa invaliditetom. Pripadnici nacionalnih manjina ističu sopstvenu ugroženost u Srbiji. Iznadprosečnu senzitivnost prema LGBTI populaciji iskazuju anketirani koji imaju 18 do 29 godina sa višom i visokom stručnom spremom, nastanjeni u urbanim sredinama, posebno u Beogradu.

U ovom trenutku, svaki deveti građanin/ka Srbije (11%) smatra da su njegova/njena lična prava ugrožena.

Grafikon 4.4 – Intenzitet ugrožavanja ličnih prava i percepcija ko je taj ko prava ugrožava u %

Manje od dve petine anketiranih (37%) smatra da su im prava donekle ugrožena, dok je 43% onih tvrde da njihova prava u Srbiji niko ne ugrožava. U grafikonu 4.4 je predstavljen prikaz nalaza koji ukazuju ko ugrožava prava građana unutar dve zasebne kategorije: 1) onih čija su prava ugrožena u velikoj meri i 2) onih čija su prava donekle ugrožena.

Među ispitanicima koji veruju da su njihova prava ugrožena u velikoj meri 61% smatra da su državni organi ti koji izazivaju osećaj ugroženosti. Kod ispitanika koji veruju da su im prava donekle ugrožena nalazimo za 22 procenta poena manje onih koji smatraju da državni organi snose odgovornost za to (39%).

Zanimljiv je podatak da najveći procenat ispitanika koji smatraju da su njihova prava ugrožena u velikoj meri kao ključni razlog za to navodi svoja *politička uverenja*, dok je na drugom mestu razloga zbog kojih su ugroženi - *nacionalna pripadnost*.

Nacionalna pripadnost i politička uverenja su, generalno, dva ključna razloga zbog kojih se jedan deo građana Srbije oseća ugroženim u svojoj zemlji. Znatno manji, ali ipak značajan procenat građana, se oseća ugroženim zbog svog hendikepa i svojih verskih uverenja (po 7%). Nezanemarljiv broj (6%) se oseća ugroženim zbog svog seksualnog opredeljenja.

Grafikon 4.5 - Koji je KLJUČNI razlog zbog koga su Vaša ljudska prava ugrožena? u %

5. ODNOS GRAĐANA SRBIJE PREMA PRIPADNICIMA LGBTI POPULACIJE

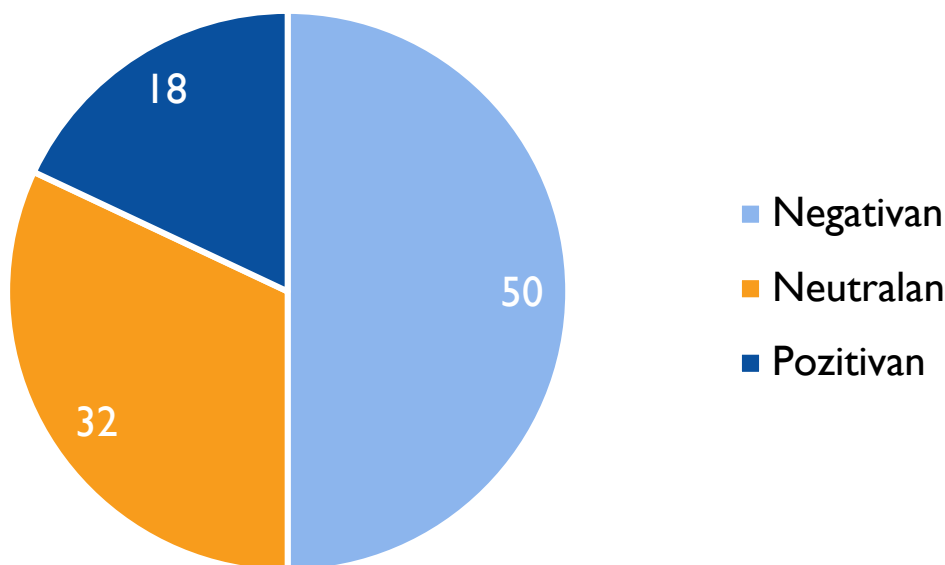
Istraživački nalazi ukazuju da, među onima koji smatraju da su njihova prava ugrožena, 6% ispitanika kao ključni razlog za to navode svoju seksualnu orijentaciju. U ukupnom udelu opšte populacije, nešto manje od 2% građana je iskazalo osećaj ugroženosti usled pripadnosti LGBTI populaciji. Ovaj, relativno nizak procenat ugroženih, ne odgovara u potpunosti načelno negativnom stavu koji građani Srbije imaju prema LGBTI populaciji u našoj zemlji.

Da bismo što preciznije utvrdili stavove građana prema sugrađanima/sunarodnicima različite seksualne orijentacije kreirali smo dva sintetička pokazatelja: I) odnos građana prema LGBTI populaciji i njihovim pravima i II) odnos građana prema kontaktu sa pripadnicima LGBTI populacije.

I) odnos građana prema LGBTI populaciji i njihovim pravima – predstavlja pokazatelj koji je kreiran na osnovu tvrdnji pozitivne ili negativne prirode koje su se odnosile na osobe različite seksualne orijentacije ali i na definisanje njihovih međusobnih odnosa kroz pravne norme. Slaganje, odnosno neslaganje, ispitanika sa ovim tvrdnjama nam je omogućilo da statistički definišemo tri različite kategorije građana: I) one koji imaju pozitivan odnos prema LGBTI populaciji, II) one koji su neutralni prema LGBTI populaciji i III) one koji imaju negativan odnos prema pripadnicima LGBTI populacije – grafikon 5.1.

Kada je u pitanju generalni odnos prema LGBTI populaciji nalazi su i dalje veoma zabrinjavajući. Svaki drugi ispitanik je kroz tvrdnje iskazao negativan stav prema osobama suprotnog seksualnog opredeljenja. Manje od jedne petine građana ima pozitivan stav, dok je svaki treći anketirani neutralan po ovom pitanju.

Grafikon 5.1 – Odnos građana Srbije prema LGBTI populaciji kroz sintetički pokazatelj u %

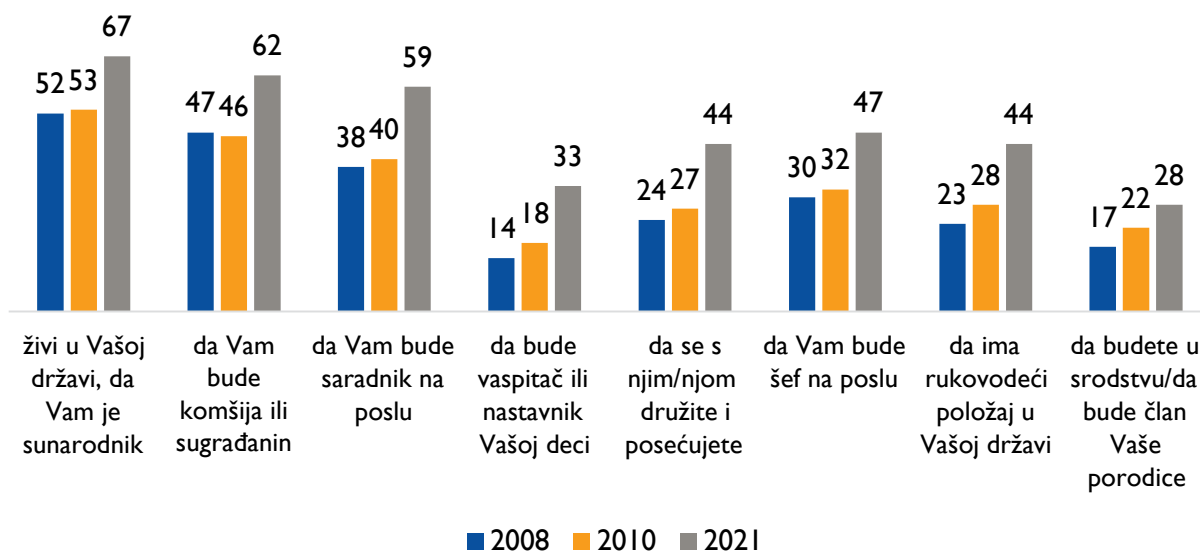
Ko gaji pozitivan odnos prema LGBTI populaciji?

Ukoliko pogledamo demografski profil osobe koja ima pozitivan stav prema osobama suprotne seksualne orijentacije, možemo zaključiti da se iznad proseka radi o osobi ženskog pola, višeg/visokog stepena obrazovanja, starosnog uzrasta 18 do 39 godina života, nastanjenoj u urbanim delovima Vojvodine i Beograda.

Osim toga, nalazi ukazuju i da verska tolerancije korelira sa tolerancijom slobodnog seksualnog izbora. Među onim ispitanicima koji za sebe kažu da nisu religiozni, ali da nemaju ništa protiv religije, procenat ispitanika koji imaju pozitivan stav prema LGBTI populaciji duplo veći u odnosu na prosek.

Iako je procenat građana koji kroz tvrdnje iskazuju negativan stav (50%) prema LGBTI populaciji i dalje veoma visok, ipak se mogu videti određeni pomaci prema ovoj kategoriji stanovništva na Bogardusovoj skali socijalne distance.¹⁹

Grafikon 5.2 – Spremnost građana Srbije na kontakt sa pripadnicima LGBTI populacije – Bogardusova skala socijalne distance, uporedni prikaz po godinama u %

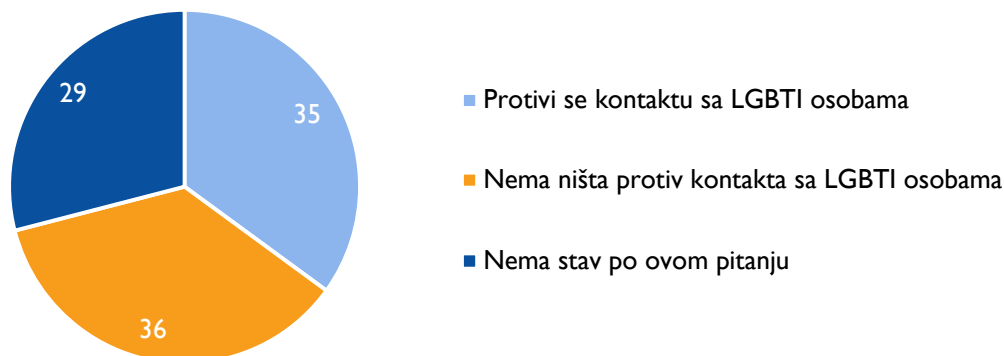
U odnosu na istraživanja sa istom tematikom koja su sprovedena 2008. i 2010. godine, beležimo značajno veći procenat ispitanika koji su spremni na različite nivoe interakcije sa pripadnicima LGBTI populacije. Bilo da se radi o prihvatanju sunarodnika različite seksualne orijentacije, ili članova domaćinstva koji dolaze iz redova LGBTI zajednice, pomak postoji. Napredak se kreće od 6 procentnih poena kod pitanja porodičnog srodstva, pa do čak 29 procentnih poena kada je u pitanju deljenje istog radnog prostora sa osobom koja je deklarisan pripadnik LGBTI zajednice.

¹⁹ Skala kreirana za ispitivanje i merenje dimenzije socijalne distance, definisane kao spremnost pojedinca da prihvati određenu vrstu socijalnih odnosa sa tipičnim predstavnikom neke socijalne grupe.

Očekivano, što je testirani odnos bliži, to je i otpor prema LGBTI populaciji veći. Najveći otpor na Bogardusovoj skali beležimo kod *porodičnog srodstva (28% ispitanika podržava ovakvu interakciju) ali i kod odabira prosvetnih radnika LGBTI orijentacije sa čime se slaže tek svaki treći građanin Srbije (32%).*

Upravo ovaj nalaz ukazuje da su porodična pitanja i odnos prema deci u koji bi bili uključeni pripadnici LGBTI populacije još uvek tabu tema kod većeg dela stanovništva u Srbiji.

Grafikon 5.3 – Odnos građana Srbije prema kontaktu sa pripadnicima LGBTI populacije kroz sintetički pokazatelj u %

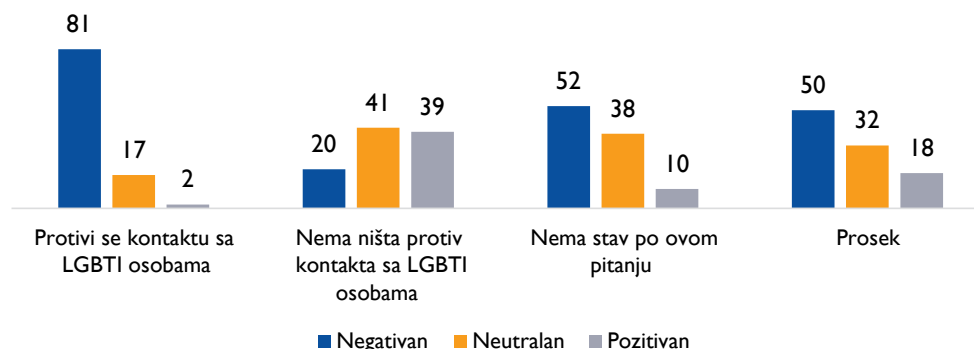
Podatke iz Bogardusove skale preveli smo u sintetički pokazatelj koji nam je omogućio da izmerimo odnos građana prema kontaktu sa pripadnicima LGBTI populacije.

Na osnovu dobijenog nalaza formirali smo tri kategorije građana: I) *one koji nemaju ništa protiv interakcije različite prirode sa LGBTI populacijom, II) one koji se protive ovakvoj interakciji i III) one koji još uvek nemaju izražen stav po ovom pitanju.*

Na osnovu odgovora ispitanika, ispostavilo se da nešto više od jedne trećine građana (36%) generalno nema ništa protiv interakcije sa pripadnicima LGBTI populacije, dok je procenat onih koji se protive ovakvoj vrsti kontakta tek za nijansu niži i iznosi 35%.

Ukoliko ove podatke uporedimo sa sintetičkim pokazateljem o odnosu građana prema LGBTI populaciji, može se izvesti zaključak da je u protekloj deceniji nivo tolerancije prema osobama različitog seksualnog opredeljenja povećan, ali da je skepsa i dalje izražena kada je u pitanju definisanje njihovog pravnog statusa, to jest izjednačavanje sa opštom populacijom po pitanju prava i obaveza.

Grafikon 5.4 – Korelacija između prihvatanja interakcije i odnosa prema LGBTI populaciji

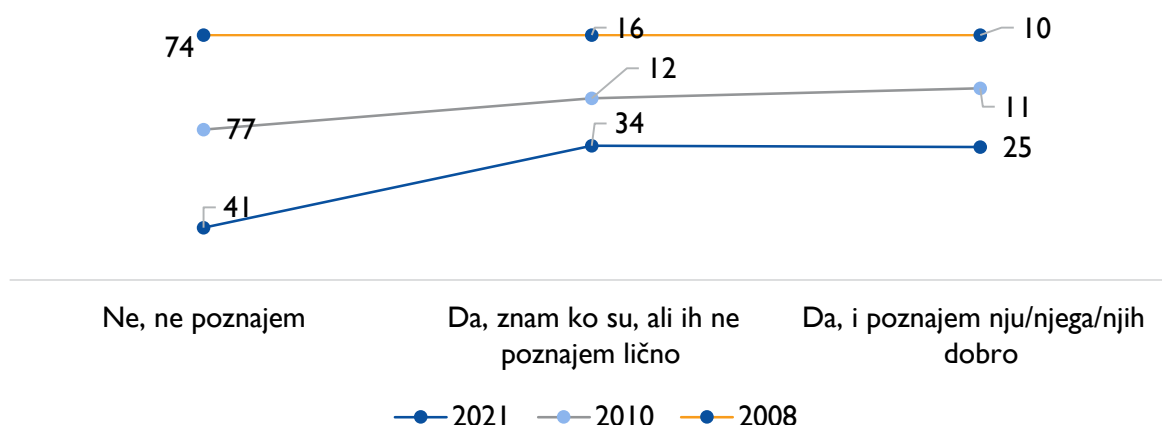

Međutim, prihvatanje interakcije sa LGBTI populacijom ne garantuje istovremeno i pozitivan stav prema osobama različite seksualne orijentacije – grafikon 5.4. Dok je među onim ispitanicima koji se protive stupanjem u kontakt sa LGBTI osobama jasno izražen negativan stav prema njima, situacija je znatno drugačija kod onih koji deklarativno nemaju ništa protiv interakcije sa ovom kategorijom stanovništva. Naime, među njima tek dve petine (39%) imaju pozitivan stav prema LGBTI populaciji, a svaki peti (20%), i pored načelnog prihvatanja interakcije, ima negativan stav prema osobama različite seksualne orijentacije.

Dodatno zabrinjava i podatak da je unutar kategorije građana koji nemaju izražen stav prema interakciji sa LGBTI populacijom, više od polovine (52%) iskazalo načelno negativan stav prema osobama različite seksualne orijentacije. Svaki deseti ispitanik unutar ove kategorije ima pozitivan stav, dok ih je 38% neutralno po ovom pitanju.

Na osnovu ovog pokazatelja moguće je zaključiti da porast tolerancije prema osobama različite seksualne orijentacije nije praćen proporcionalnim rastom pozitivnog odnosa prema njima.

Grafikon 5.5 – Da li lično poznajete neku osobu koja je različite seksualne orijentacije/opredeljenja? u %

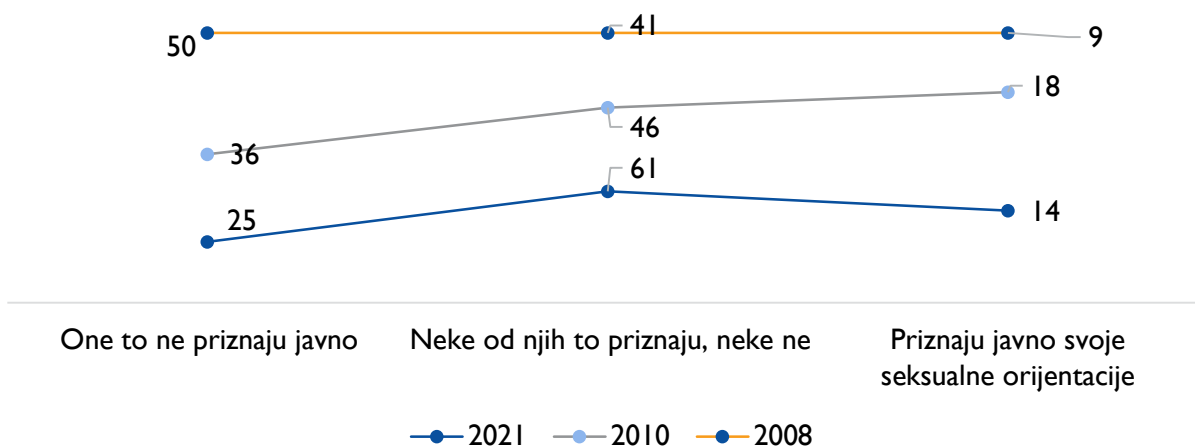

Nešto veća doza tolerancije prema interakciji sa osobama različitog seksualnog opredeljenja je povezana i sa povećanim brojem građana koji lično poznaju osobe koje pripadaju LGBTI populaciji – grafikon 5.5. Dve petine građana (41%) tvrdi da ne zna nikog različitog seksualnog opredeljenja, što je za 36 procentnih poena manje u odnosu na istraživanje sprovedeno 2010. godine. Sa druge strane, raste procenat ispitanika koji znaju ko su LGBTI osobe ali ih ne poznaju lično za celih 18 procentnih poena (34%). U prethodnoj deceniji, procenat onih koji lično poznaju nekog ko je različite seksualne orijentacije porastao je za 15 procentnih poena, sa 10% a 25%.

Još jednom se pokazalo da lični kontakt sa različitim doprinosi porastu tolerancije. Među građanima koji lično poznaju nekog ko je različite seksualne orijentacije nalazimo 40% onih koji imaju generalno pozitivan stav prema ovoj populaciji i čak 65% onih koji se ne protive interakciji sa njima.

Nasuprot tome, među onima koji posredno poznaju, ili misle da poznaju, nekog ko dolazi iz redova LGBTI populacije više je onih sa negativnim odnosom prema njima, a želja za interakcijom je niža u odnosu na prosek.

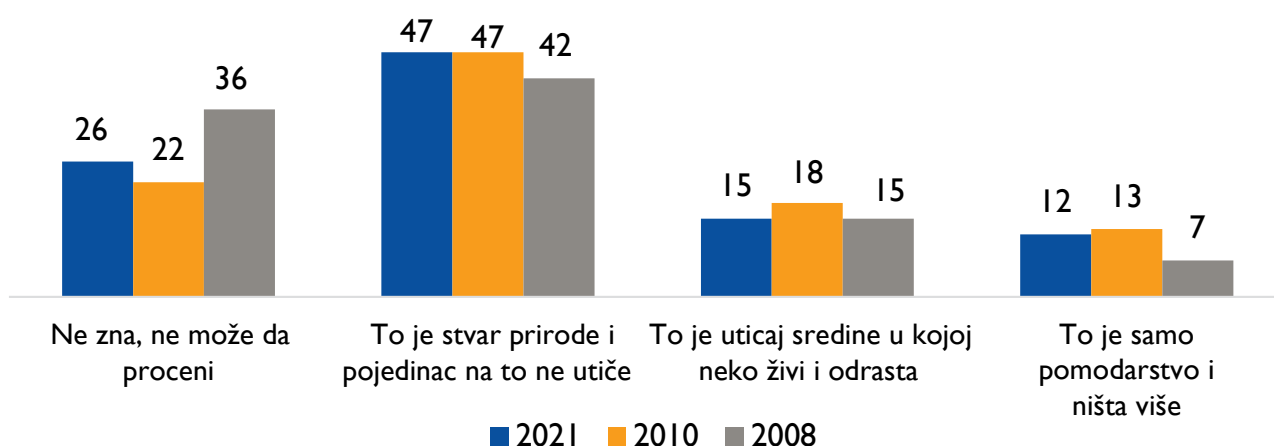
Grafikon 5.6 – Da li osobe različite seksualne orijentacije koje poznajete to priznaju ili to kriju od drugih? u %

Porast broja građana koji postaju svesni različite seksualne orijentacije oko sebe nije u potpunosti praćen porastom broja pripadnika LGBTI populacije koji javno priznaju svoj seksualno opredeljenje – grafikon 5.6. Iako je formalno procenat ispitanika koji kriju svoje seksualno opredeljenje smanjen za 11 procentnih poena, ova razlika se nije prelila ka onima koji su se javno deklarirali kao LGBTI, već ka pojedincima koji su nesigurni u to da li žele da upoznaju svoje okruženje sa svojom različitosti.

Odnos prema pitanju zbog čega neko postaje LGBTI se nije značajnije promenio u poslednjoj deceniji. I dalje beležimo manje od polovine građana (47%) koji prihvataju da je ovakav izbor stvar prirode na koju pojedinac ne može da utiče. Osim ovog procenta koji je istovetan kakav je bio i 2010. godine, primetne su manje razlike kada su u pitanju oni koji misle da se LGBTI postaje zbog uticaja sredine u kojoj neko odrasta ili usled pomodarstva, a ne iz realne potrebe ili želje.

Grafikon 5.7 – Šta mislite, zašto neko postaje LGBTI osoba? u %

Nešto manje od jedne petine (18%) veruje da je se LGBTI postaje usled uticaja sredine, dok 12% smatra da je to posledica pomodarstva.

LGBTI pokret sa pomodarstvom izjednačavaju građani koji u startu imaju generalno negativan odnos i izbegavaju interakciju sa osobama različite seksualne orijentacije.

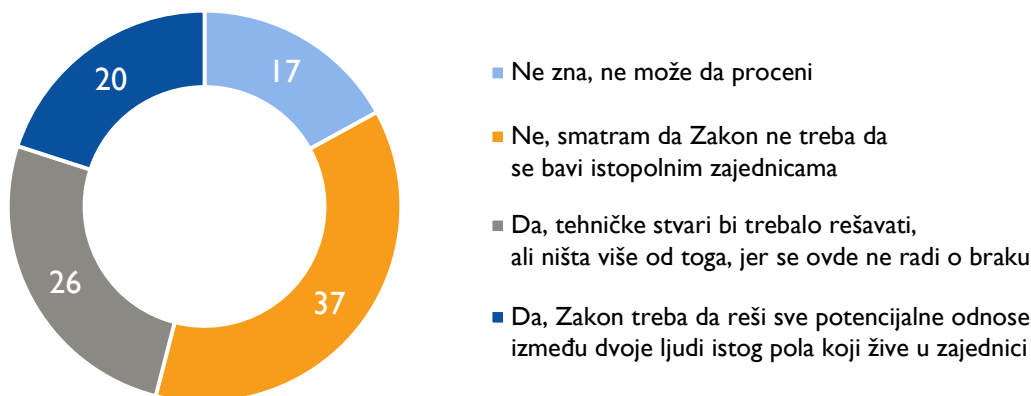
Među onima koji LGBTI doživljavaju kao vid pomodarstva čak 85% iskazuje generalno negativan stav prema LGBTI populaciji, dok se 71% protivi svakoj bližoj interakciji sa osobama različite seksualne orijentacije.

LGBTI i pomodarstvo u vezu dovode građani koji su veći vernici od proseka, oni koji imaju preko 50 godina života i koji su nastanjeni u Zapadnoj Srbiji i Šumadiji. Pored toga, ova praksa je iznad proseka primećena unutar bošnjačke i mađarske zajednice u našoj zemlji.

Skoro identičan profil ispitanika koji poistovećuju LGBTI i pomodarstvo nalazimo i kod onih koji smatraju da odnose ljudi u istopolnoj zajednici ne treba rešavati pravnim normama ili posebnim zakonima. Dve petine građana (37%) veruje da državno zakonodavstvo treba jednostavno da ignoriše istopolne zajednice, to jest ne treba da se bavi ovom temom. Među njima se iznad proseka nalaze stariji ispitanici, oni koji su posvećeni verskim dogmama, oni koji žive u ruralnim sredinama i, u nešto većoj meri – muškarci.

Svaki peti ispitanik (20%) uveren je da sve potencijalne odnose unutar istopolnih zajednica treba rešiti sveobuhvatnim zakonskim rešenjem. Svaki četvrti ispitanik (26%) smatra da eventualni zakon treba da se bavi tehničkim pitanjima, ali da treba jasno da se odvoji od bračnih pitanja.

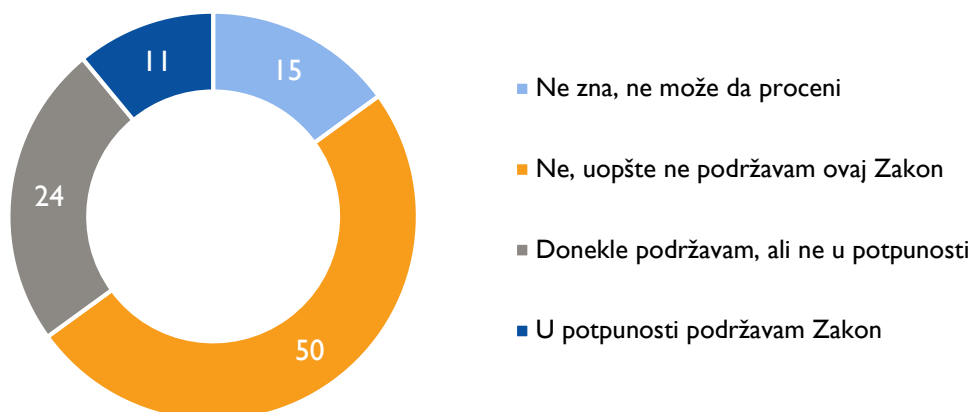
Grafikon 5.8 – Da li smatrate da bi probleme sa kojima se suočavaju istopolne zajednice u Srbiji (nasleđivanje i slično) trebalo regulisati pravnim propisima? u %

Podršku sveobuhvatnom zakonskom rešenju daju ispitanici koji imaju pozitivan stav prema LGBTI populaciji i koji se ne protive interakciji sa osobama različite seksualne orijentacije. Iznad proseka, podršku zakonskom rešenju ovog pitanja daju: oni koji su religiozni, ali se ne slažu sa svim što njihova vera propoveda kao i oni koji nisu religiozni, ali nemaju ništa protiv religije, žene, osobe mlađe od 40 godina, fakultetski obrazovani ispitanici, stanovnici urbanih sredina u Beogradu, Srbi više u odnosu na pripadnike drugih nacija.

Kada od građana tražimo da se direktno izjasne o podršci najavljenom Zakonu o istopolnim zajednicama, tek svaki deveti ispitanik (11%) u potpunosti podržava predložena zakonska rešenja, dok je svaki četvrti (24%) donekle saglasan sa njima ali ne u potpunosti – grafikon 5.9.

Grafikon 5.9 – Da li podržavate donošenje Zakona o istopolnim zajednicama u Srbiji? u %

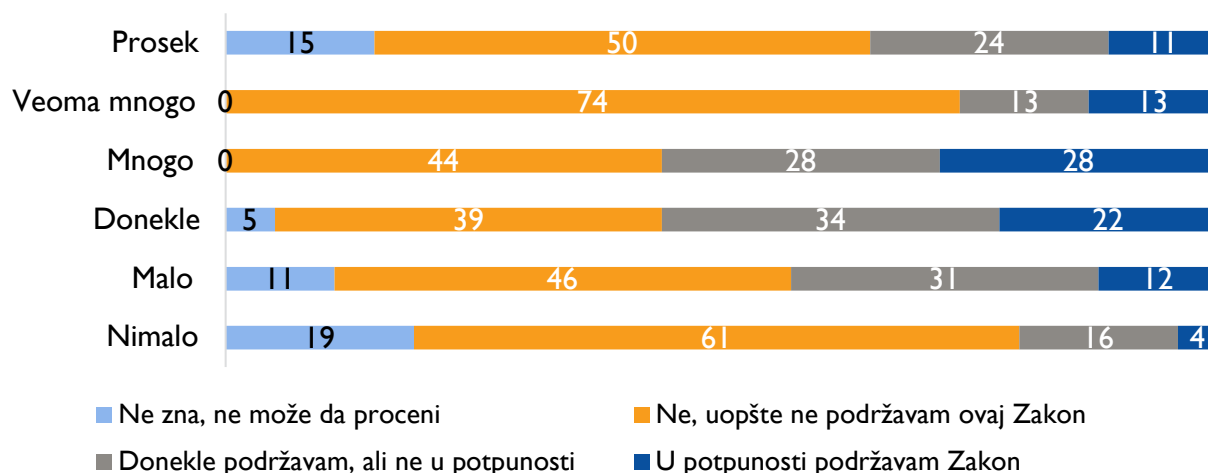

Polovina anektiranih (50%) se protivi ovom zakonskom rešenju, dok je 15% onih koji su neodlučni.

Svoje uporište Zakon o istopolnim zajednicama nalazi među ženama, visoko obrazovanom populacijom, urbanom populacijom Beograda i Vojvodine, religijski tolerantnim građanima koji nisu vernici, ali nemaju ništa protiv religije.

Među onima koji podržavaju donošenje ovog Zakona, 91% ispitanika ima pozitivan odnos prema LGBTI populaciji i nema ništa protiv interakcije sa osobama suprotne seksualne orijentacije.

Grafikon 5.10 – Korelacija između upoznatosti za Zakonom o istopolnim zajednicama i podrške ovom zakonskom rešenju u %

Zanimljivo je da skoro tri četvrtine građana Srbije (73%) nema dovoljno informacija, pa samim tim ni dovoljno znanja o predloženom Zakonu o istopolnim zajednicama. Svaki četvrti anketirani (23%) je tek donekle upoznat sa Zakonom, dok 5% tvrdi da zna mnogo ili veoma mnogo o ovom zakonskom rešenju.

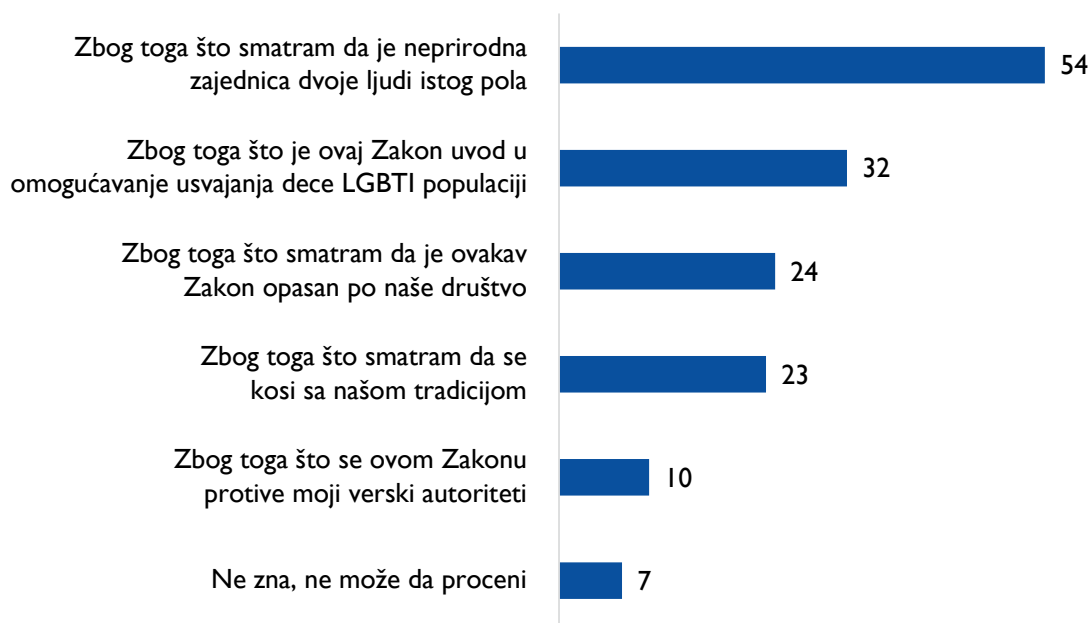
Još jednom se pokazalo da nepoznavanje nekog zakonskog rešenja ne sprečava građane da se izjasne o njemu. Upravo tako možemo tumačiti podatak da 61% ispitanika koji nimalo nisu upoznati sa Zakonom o istopolnim zajednicama uopšte ne podržavaju njegovo donošenje. Procenat protivnika Zakona je znatno manji među onima koji su donekle ili mnogo upoznati sa njim i među kojima ovaj Zakon uživa oko jedne četvrtine podrške. Kod ispitanika koji tvrde da su veoma mnogo upoznati sa Zakonom o istopolnim zajednicama, i kojih ima 2%, beležimo tri četvrtine (74%) protivnika ovakvog zakonskog rešenja.

Kao ključni razlozi protivljenju Zakonu o istopolnim zajednicama navodi se „neprirodni“ karakter zajednice dvoje ljudi istog pola. Više od polovine građana Srbije (54%) zajednicu osoba istog pola doživljava kao neprirodnu i protivi se njenoj legalizaciji.

Svaki treći ispitanik (32%) donošenje ovog Zakona doživljava kao uvod u omogućavanje usvajanja dece LGBTI parovima, pa samim tim to koristi kao argument protiv njegovog usvajanja.

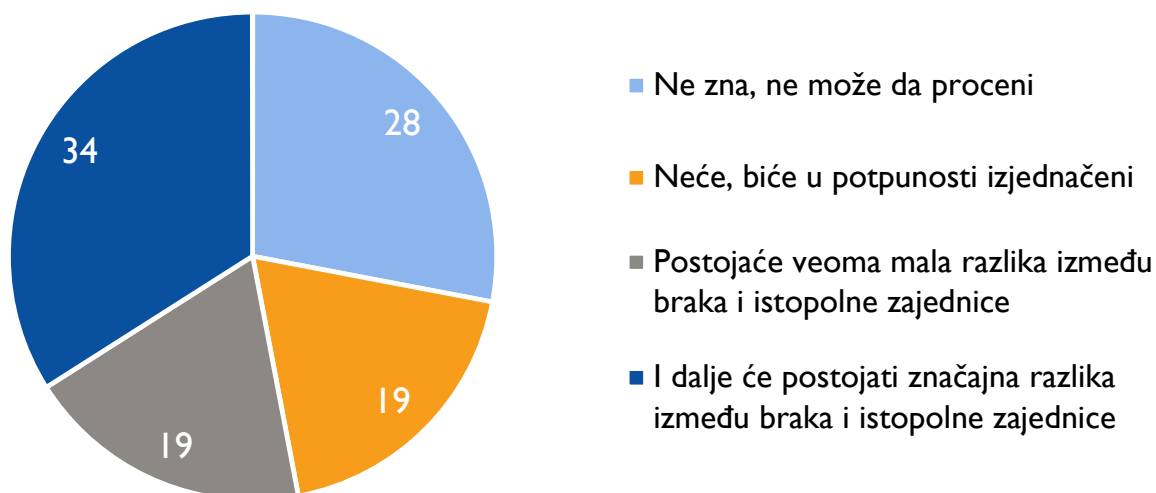
Po jedna četvrtine ispitanika, veruje da je ovakvo zakonsko rešenje opasno po naše društvo i da se duboko kosi sa tradicijom našeg naroda.

Grafikon 5.11 - Zbog čega ne podržavate donošenje ovog Zakona? (u %, moguće više odgovora)

U slučaju 10% anketiranih, važan razlog protivljenja ovom zakonu leži u tome što mu se protive verski autoriteti čiji savet ispitanici cene.

Grafikon 5.12 - Da li verujete da će, ukoliko se Zakon o istopolnim zajednicama usvoji i stupi na snagu, postojati razlika između klasičnog braka i istopolne zajednice u Srbiji? u %

Čak i ukoliko Zakon o istopolnim zajednicama bude usvojen jedna trećina građana Srbije (34%) smatra da će i dalje postojati značajna razlika između braka i istopolne zajednice – grafikon 5.12. Skoro jedna petina ispitanika (19%) veruje da će razlika između ova dva oblika zajednice u potpunosti nestati, a isto toliko smatra da će ako razlike bude, ona biti neprimetna.

Najveću bojazan od izjednačavanja braka i istopolne zajednice beležimo kod onih ispitanika koji imaju negativan stav prema LGBTI populaciji i koji se protive interakciji sa osobama suprotne seksualne orijentacije.

6. STAV PREMA LGBTI OSOBAMA I ISTOPOLNIM ZAJEDNICAMA

Stav prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama je ispitivan kroz set tvrdnji od čega su dve tvrdnje („LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa i treba im pomoći da ostvare prava“, kao i tvrdnja „Homoseksualnost je za mene bolest“) uporedive sa podacima iz 2008. godine i 2010. godine dobijenim u sklopu istraživanja javnog mnjenja koje je za potrebe Gej strejt alijanse sproveo CeSID, s koje se odnosi na utvrđivanje stava građana Srbije (bez Kosova i Metohije prema homoseksualnosti).

Na osnovu prikupljenih podataka može se reći da je došlo do blagog smanjenja negativne percepcije prema LGBTI osobama u odnosu na nalaze dobijene pre trinaest i pre osam godina. Kada je u pitanju tvrdnja da su LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa i da im treba pomoći da ostvare svoja prava, istraživanje je pokazalo da se sa ovom tvrdnjom slaže nešto manje od petine ispitanika (18%). Uporedimo li nalaze sa onima iz 2008. i 2010. godine videćemo blagi porast procenta ispitanika koji navode da se sa ovim stavom slažu (2008. godine – 12% i 2010. godine – 15%). Sa druge strane, uočava se značajan pad procenat ispitanika koji se sa iznetom tvrdnjom ne slažu, pa ih je sada za sedamnaest procentnih poena manje nego pre jedanaest godina. Na kraju, treba istaći da je veliki procenat ispitanika naveo, da se niti slaže, niti ne slaže sa iznetim stavom. Sa tvrdnjom „Homoseksualnost je za mene bolest“ slaganje izražava dve petine učesnika u istraživanju. Ipak, bitno je naglasiti da se radi za čak 26 procentnih poena nižem nalazu nego pre jedanaest godina, što nam jasno ukazuje da u Srbiji negativna percepcija prema LGBTI osobama slabi. Suprotno, jedna četvrtina anketiranih se ne slaže sa ovakvom tvrdnjom (2008. godine – 17% i 2010. godine – 18%). I u slučaju pomenutog stava imamo 22% ispitanika koji se niti slažu niti ne slažu sa pomenutom tvrdnjom. Svega 13% ispitanika izražava slaganje sa stavom „Homoseksualci su jalovo drvo koje treba poseći i u ogranj baciti.“, dok se sa ovom tvrdnjom ne slaže svaki drugi ispitanik.

Na samom kraju ovog seta pitanja, građane Srbije smo pitali da li se slažu sa određenim tvrdnjama prema istopolnim zajednicama. Kada je u pitanju stav „Zajednica između dvoje ljudi, ma kog pola da su, je njihova lična stvar i niko ne sme da ih sprečava da je zakonski ostvare.“ primećujemo da tek nešto više od svakog petog ispitanika navodi da se sa ovim stavom slaže, dok je onih koji izražavaju neslaganje 44%. Vrlo slično ovoj tvrdnji, ozakonjenje istopolnih zajednica koje će zakonski urediti život jednom delu naših sugrađana što treba podržati, je stav sa kojim se slaže tačno petina ispitanika, a sa druge strane je 44% onih koji kažu suprotno.

Predstavljeni podaci ukazuju da postoji osetno povećanje na strani pozitivnih pozicija prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama. Ovo istraživanje pokazuje da postoji i značajan procenat ispitanika koji „nemaju stav“ i ne znaju da se izjasne po pitanju ove pojave, što nam govori da je i dalje potrebna javna debata o položaju i pravima LGBTI osoba, kao i o značaju koji ozakonjenje istopolnih zajednica ima.

Tabela 6.1 - Ne/slaganje sa tvrdnjama o LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, u %

	SLAŽE SE			NE SLAŽE SE		
	2008	2010	2021	2008	2010	2021
LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa i treba im pomoći da ostvare prava.	12	15	18	64	62	45
Homoseksualnost je za mene bolest.	70	67	41	17	18	25
Homoseksualci su jalovo drvo koje treba poseći i u oganj baciti.	-	-	13	-	-	52
Zajednica između dvoje ljudi, ma kog pola da su, je njihova lična stvar i niko ne sme da ih sprečava da je zakonski ostvare.	-	-	22	-	-	44
Ozakonjenje istopolnih zajednica u Srbiji će zakonski urediti život jednom delu naših sugrađana i to treba podržati.	-	-	20	-	-	44

* razlika u zbiru procenata do 100% je u odgovorima „ne zna, ne može da proceni” i „niti se slažem niti ne“, koji nisu prikazani u tabeli

Ukrstimo li podatke koje smo dobili kroz istraživanja sa demografskim karakteristikama učesnika u istraživanju uočavamo sledeće. Generalno gledano, ispitanici koji dolaze iz ruralnih sredina, sela i prigradskih naselja iznad proseka pokazuju negativnu percepciju kada je u pitanju LGBTI populacija. Slično, negativnu percepciju prema LGBTI osobama iznad proseka primećujemo i među pripadnicima bošnjačke nacionalne zajednice.

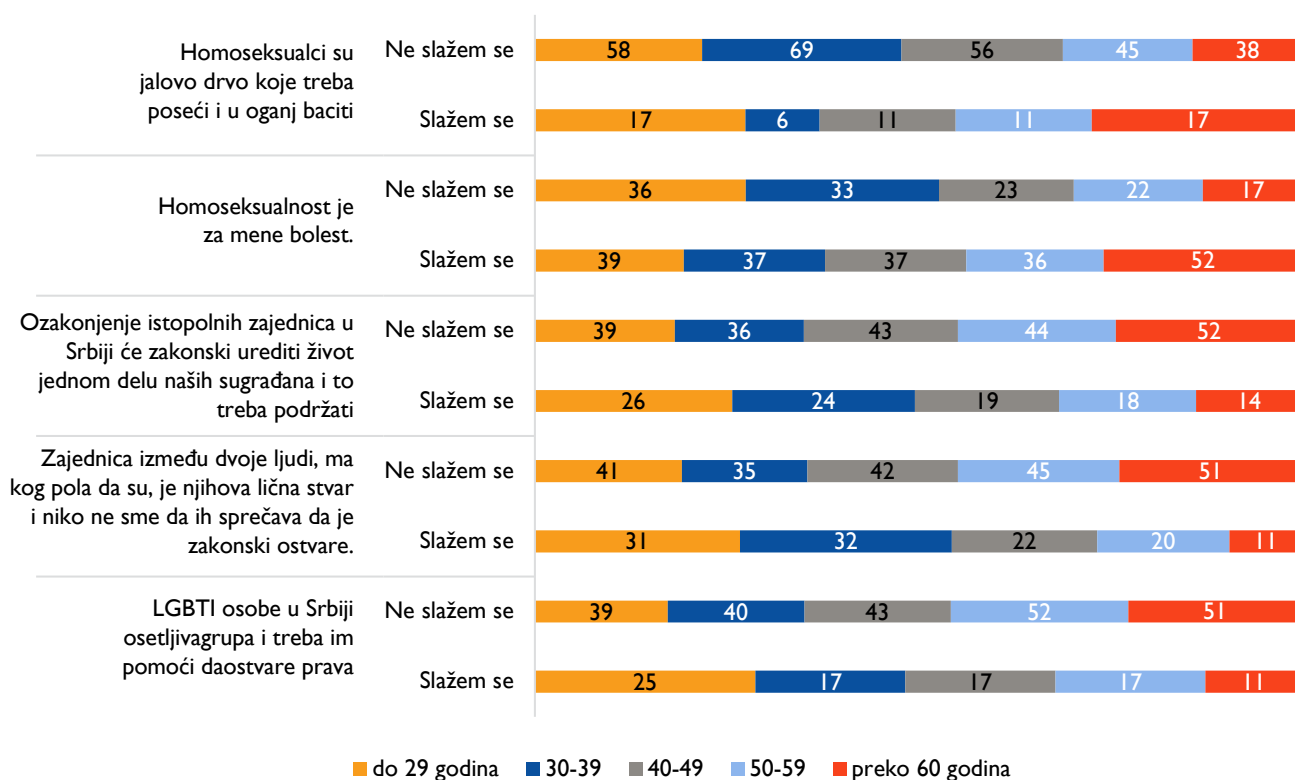
Na Grafikonu 6.1 se nalaze pregled ne/slaganja sa tvrdnjama o LGBTI osobama i istopolnim zajednicama prema polu ispitanika. Iz grafikona se jasno da uočiti da žene imaju značajno pozitivniji odnos prema kako istopolnim zajednicama, tako i prema LGBTI osobama, pa tako na primer 46% muškarac navodi da je homoseksualizam za njih bolest, dok to isto navodi 38% žena. **Žene se takođe natprosečno slažu sa tvrdnjama koje navode da je zajednica između dvoje ljudi bilo koga pola njihova lična stvar i da niko ne treba da ih sprečava da je zakonski ostvare, kao i da će ozakonjenje istopolnih zajednica u Srbiji zakonski urediti život jednom delu naših sugrađana i da je treba podržati.**

Grafikon 6.1 - Ne/slaganje sa tvrdnjama o LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, prema polu u %

Najmlađi ispitanici, mlađi od 29 godina, kao i oni ispitanici koji se nalaze u starosnoj grupi od 30 do 39 godina, koji su učestvovali u istraživanju kod svih tvrdnji kojima je ispitivan stav prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama iznad proseka pokazuju pozitivnu percepciju prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama.

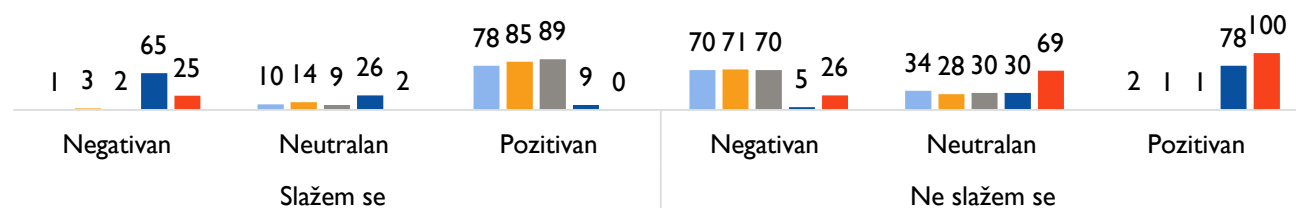
Grafikon 6.2 - Ne/slaganje sa tvrdnjama o LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, prema godinama starosti u %

Ispitanici iz Zapadne Srbije sa Šumadijom kod svih tvrdnji pokazuju nešto viši stepen negativne percepcije kada je u pitanju stav prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama u pitanju, dok sa druge strane ispitanici iz Vojvodine i Beograda natprosečno imaju pozitivnu percepciju. Anketirani koji dolaze iz Istočne i Južne Srbije pokazuju najveću polarizaciju vezano za stavove o ovoj temi, pa tako u ovoj grupaciji uočavamo natprosečno i negativnu i pozitivnu percepciju uz ispod prosečne vrednosti nemam mišljenje stava. Kod ukrštanja svih pet tvrdnji sa stepenom obrazovanja učesnika u istraživanju bitno je napomenuti da oni respondenti koji imaju završenu samo osnovnu školu ili su bez nje, kao i učesnici u istraživanju koji su završili škole za radnička zanimanja (II i III stepen stručne spreme) u svojim mišljenjima češće od proseka navode da imaju negativnu poziciju prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama.

U potpunosti prema očekivanjima (videti grafikon 6.3) ispitanici koji inače imaju pozitivan odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama ujedno iznad proseka navode da se slažu sa stavom da su LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa kojoj treba pomoći da ostvari svoja prava. **Osim toga, ispitanici koji imaju pozitivan odnos prema LGBTI osobama, pokazuje iznad proseka slaganje sa tvrdnjama o nužnosti ozakonjenja istopolnih zajednica, dok se sa druge strane ovi ispitanici ispod proseka slažu sa tvrdnjama da je homoseksualnost bolest, kao i da su homoseksualci jalovo drvo koje treba poseći i u oganj baciti (nije bilo ispitanika koji imaju pozitivan odnos prema LGBTI osobama koji su se složili sa ovakvom tvrdnjom, tj. svih 100% ispitanika je navelo da se sa tvrdnjom ne slaže).**

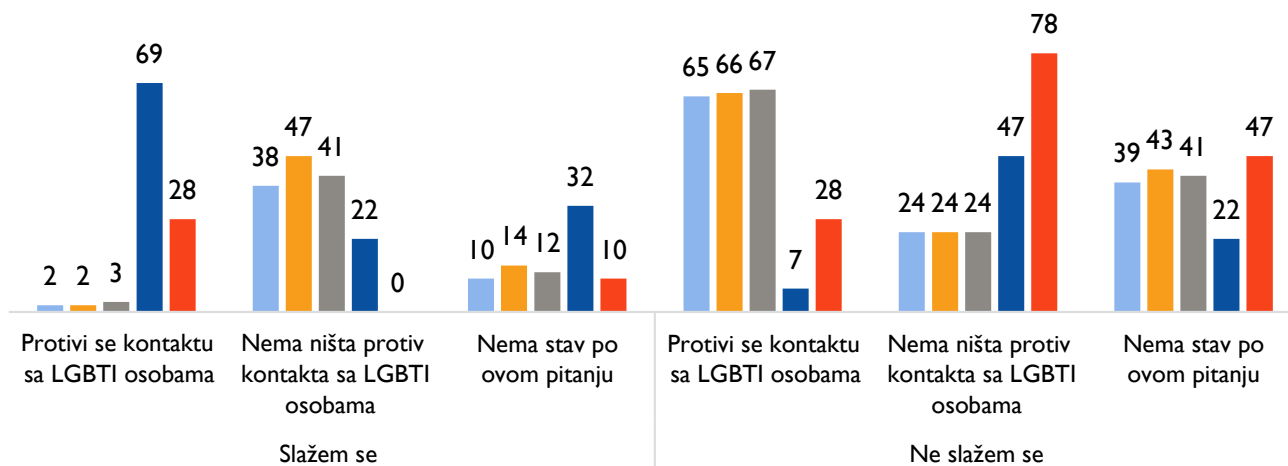
Grafikon 6.3 - Ne/slaganje sa tvrdnjama o LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, u %

- LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa i treba im pomoći da ostvare prava
- Zajednica između dvoje ljudi, ma kog pola da su, je njihova lična stvar i niko ne sme da ih sprečava da je zakonski ostvare.
- Ozakonjenje istopolnih zajednica u Srbiji će zakonski urediti život jednom delu naših sugrađana i to treba podržati.
- Homoseksualnost je za mene bolest.
- Homoseksualci su jalovo drvo koje treba poseći i u oganj baciti

Grafikon 6.3 daje detaljniji pregled statistički relevantnog ukrštanja tvrdnji koje se odnose na stav prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama ukršteno sa stavom koji pojedinac ima prema kontaktu sa LGBTI osobama. **Kod svih pet tvrdnji se jasno uočava da oni ispitanici koji se protive kontaktu sa LGBTI osobama ujedno pokazuju negativan poziciju prema LGBTI osobama.**

Grafikon 6.4 - Ne/slaganje sa tvrdnjama o LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, odnos prema kontaktu sa LGBTI osobama, u %

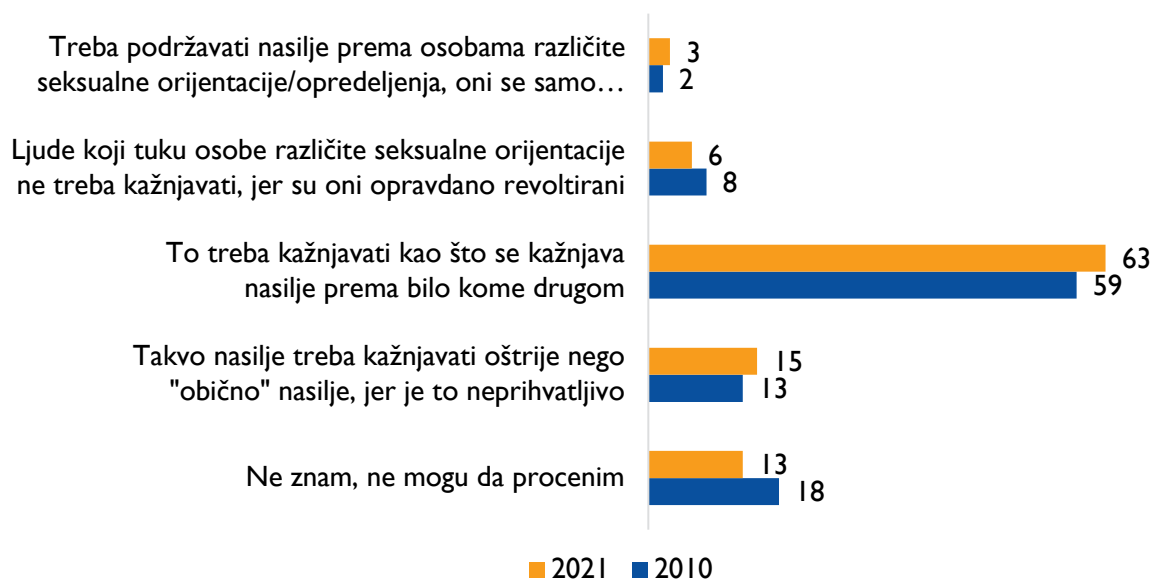
- LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa i treba im pomoći da ostvare prava
- Zajednica između dvoje ljudi, ma kog pola da su, je njihova lična stvar i niko ne sme da ih sprečava da je zakonski ostvare.
- Ozakonjenje istopolnih zajednica u Srbiji će zakonski urediti život jednom delu naših sugrađana i to treba podržati.
- Homoseksualnost je za mene bolest.
- Homoseksualci su jalovo drvo koje treba poseći i u oganj baciti

Na kraju ove oblasti, kroz ukrštanje sa pitanjem koje se tiče religijskog opredeljenja ispitanika, uočavamo da najpozitivniju poziciju prema LGBTI osobama i istopolnih zajednica imaju ispitanici koji kod svog stava prema religiji daju odgovor „nisam religiozan, ali nemam ništa protiv religije“. Dominantno negativan stav prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama pokazuju ispitanici koji su religiozni i prihvataju sve što vera uči.

7. NASILJE PREMA LGBTI OSOBAMA

Naredni set pitanja odnosi se na ekstremne reakcije na LGBTI osobe i istopolne zajednice – **nasilje**. Pretnje nasiljem koje LGBTI osobe i dalje dobijaju svakako predstavljaju jednu od osnovnih prepreka za ostvarivanje prava LGBTI. Učesnike u istraživanju smo pitali kakav je njihov stav prema osobama koje su drugačije seksualne orijentacije, a koji određene grupe i pojedinci prema njima primenjuju. *Najveći procenat ispitanika, njih 63% navodi da takvo nasilje treba kažnjavati kao što se kažnjava nasilje prema bilo kome.* U odnosu na nalaze prikupljene pre jedanaest godina uočava se rast od četiri procentna poena ispitanika koji imaju ovakav stav. Ukupno 15% učesnika u istraživanju navodi da nasilje prema osobama drugačijeg seksualnog opredeljenja treba kažnjavati i oštrije nego „obično nasilje“, jer je takvo nasilje neprihvatljivo (rast od dva procentna poena u odnosu na 2010. godinu). Imamo i 6% ispitanika koji navode da „ljude koji tuku osobe različite seksualne orijentacije ne treba kažnjavati, jer su oni opravdano revoltirani“, što je za dva procentna poena manje nego pre decenije. Na kraju, 3% učesnika u ispitivanju je stava da treba podržati nasilje prema osobama različite seksualne orijentacije jer se oni samo tako mogu „suzbiti“.

Grafikon 7.1 - Šta mislite o nasilju prema osobama drugačije seksualne orijentacije koje se ponekad prema njima primenjuje? Uporedno 2010. i 2021. godina u %

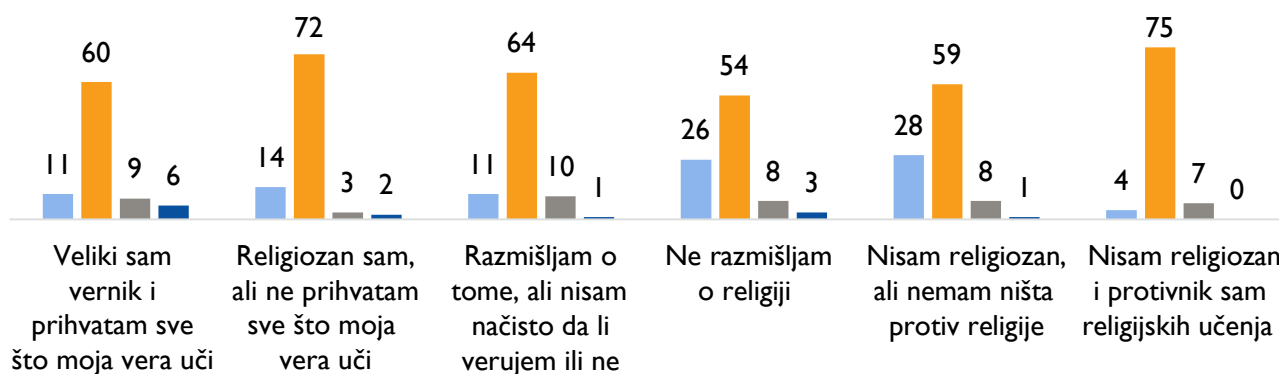

Kada dobijene podatke uporedimo sa sociodemografskim podacima dobijenim od učesnika u istraživanju nailazimo na naredne statistički relevantne podatke. Kod odgovora da *treba podržavati nasilje prema osobama različite seksualne orijentacije/opredeljenja, oni se samo tako mogu „suzbiti“* natprosečno nailazimo na muškarce koji dele ovaj stav (5% muškaraca u odnosu na 1% žena). Zanimljivo je napomenuti da se kod stava vezano za ovo pitanje uočava određena polarizacija kod najmlađih ispitanika (do 29 godina). Ova grupacija ujedno natprosečno navodi da nasilje prema osobama različite seksualne orijentacije treba kažnjavati oštrije nego „obično“ nasilje (20%), ali i da treba podržavati nasilje prema osobama različite seksualne orijentacije/opredeljenja, oni se samo tako mogu „suzbiti“ – 7%. Sa porašću stepena obrazovanja koji učesnici u istraživanju imaju opada i frekvencija odgovora da je nasilje prema osobama različite seksualne orijentacije opravdano. Opravdavanje nasilja prema LGBTI

osobama nešto iznad proseka primećujemo kod ispitanika koji pripadaju bošnjačkoj nacionalnoj zajednici, dok sa druge strane čak 50% Roma smatra da takvo nasilje treba kažnjavati oštrije nego „obično“ nasilje. Slično kao i kod tvrdnji koje su merile stav prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, ispitanici koji dolaze iz ruralnih sredina i kod pitanja vezano za nasilje prema LGBTI osobama pokazuju izraženiju negativnu poziciju. Na grafikonu 7.2 možemo videti na koji način religijska uverenja učesnika u istraživanju utiču na njihovu percepciju nasilja prema osobama drugačije seksualne orijentacije. Pa tako, ispitanici koji navode da su veliki vernici koji prihvataju sve što njihova vera uči iznad proseka da ju opravdanje za nasilje prema LGBTI osobama (9% njih smatra da ne treba kažnjavati ljude koji tuku osobe različite seksualne orijentacije, jer su oni opravdano revoltirani, a još 6% navodi da takvo nasilje treba podržati). Kod ispitanika koji navode da nisu religiozni, ali da nemaju ništa protiv religije imamo natprosečno smatraju da nasilje prema LGBTI osobama treba kažnjavati oštrije nego „obično“ nasilje, jer je takvo nasilje neprihvatljivo.

Grafikon 7.2 - Šta mislite o nasilju prema osobama drugačije seksualne orijentacije koje se ponekad prema njima primenjuje u korelaciji sa religijskim uverenjima ispitanika u %

- Takvo nasilje treba kažnjavati oštrije nego „obično“ nasilje, jer je to neprihvatljivo
- To treba kažnjavati kao što se kažnjava nasilje prema bilo kome drugom
- Ljude koji tuku osobe različite seksualne orijentacije/opredeljenja ne treba kažnjavati, jer su oni opravdano revoltirani
- Treba podržavati nasilje prema osobama različite seksualne orijentacije/opredeljenja, oni se samo tako mogu „suzbiti“

Stav da nasilje prema osobama koje su drugačijeg seksualnog opredeljenja treba kažnjavati oštrije nego druge vrste nasilja iznad proseka je prisutan kod korisnika društvene mreže TikTok i Twitter (38% anketiranih koji provode najviše vremena na TikTok-u i 32% onih koji su najviše na Twitter-u izražava navedeno mišljenje). Ispitanici koji se o svakodnevnim temama najviše informišu preko radio stanica sa druge strane iznad proseka imaju stav da treba podržati nasilje prema osobama različite seksualne orijentacije.

I ovoga puta je kao jedan od indikatora za potencijalno nasilje korišten odnos prema gej/gay paradi, kao jednom od najprepoznatljivijih događaja. I ovoga puta bi najveći procenat ispitanika, njih 57%, pored ovakvog događaja prošlo kao i pored bilo koga drugoga događaja za koji nisu zainteresovani (49% - 2010. godine). Procenat ispitanika koji bi iz radoznalosti zastali da vide šta se to događa je ostao na istom nivou kao i 2010. godine – 17%, dok 7% ispitanika (opet isto kao i 2010. godine) ne bi izdržalo da ne dobaci nešto. Jedan u dvadeset pet ispitanika navodi da bi se ovakvom događaju pridružili, što je uvećanje u odnosu na nalaz od pre

jedanaest godina, kada je tek svaki stoti ispitanik navodio isto. Suprotno, tek 1% ispitanika ne bi izdržalo da ne izazove nasilje. Na kraju, 13% učesnika u istraživanju bi se dobro informisalo o vremenu događaja kako ne bi bili u blizini.

Grafikon 7.3 - Zamislite situaciju da slučajno prolazite pored gej/gay parade. Kako biste Vi reagovali na to? Uporedno 2010. i 2021. godina u %

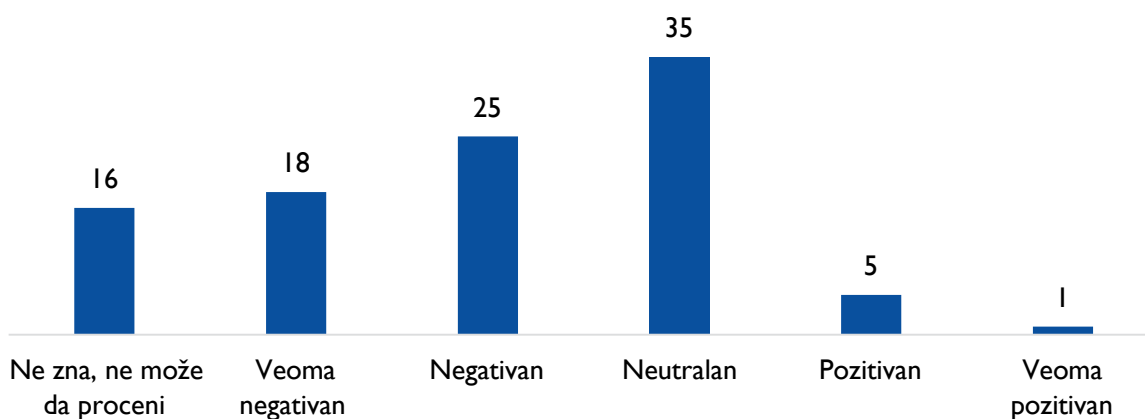
Polarizacija kada je u pitanju odnos prema gej/gay paradi ponovo je prisutna kod najmlađih ispitanika, pa tako u grupi do 29 godina natprosečno nailazimo i na one ispitanike koji bi se paradi pridružili, ali i na one ispitanike koji bi bili spremni da upotrebe nasilje protiv učesnika u paradi. Opet, ispitanici koji od društvenih mreža najčešće koriste Twitter i TikTok iznad proseka kažu da bi se takvoj paradi pridružili, dok sa druge strani slušaoci radija iznad proseka kažu da bi bili spremni da upotrebe nasilje.

Na osnovu gore iznetih nalaza jasno se uočava da se nasilje prema LGBTI osobama ne opravdava, tj. ispitanici se dominantno protive nasilju nad LGBTI osobama. Procenat onih ispitanika koji deklarativno daju podršku nasilju nad LGBTI osobama ne prelazi jednu desetinu, dok je broj onih ispitanika koji su sami bili spremni na nasilje (u slučaju gay/gej parade) tek 1%.

8. STAVOVI PREMA PROMENI POLA I RODNOM IDENTITETU

Kroz naredni set pitanja ispitivali smo odnos građana Srbije prema pitanjima promene pola i rodnog identiteta. Kada je u pitanju odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola, uočavamo da najveći procenat ispitanika navodi da im je odnos prema tim osobama neutralan – 35%. Ipak, u odnosu pozitivnog i negativnog stava prema osobama koje su se odlučile za promenu pola videćemo da ipak preovladala negativna percepcija, pa tako svega 6% ispitanika navodi da ima pozitivan ili veoma pozitivan odnos prema osobama koje su promenile pol, dok je 25% onih koji imaju negativan odnos, i još 18% ispitanika koji imaju veoma negativan odnos.

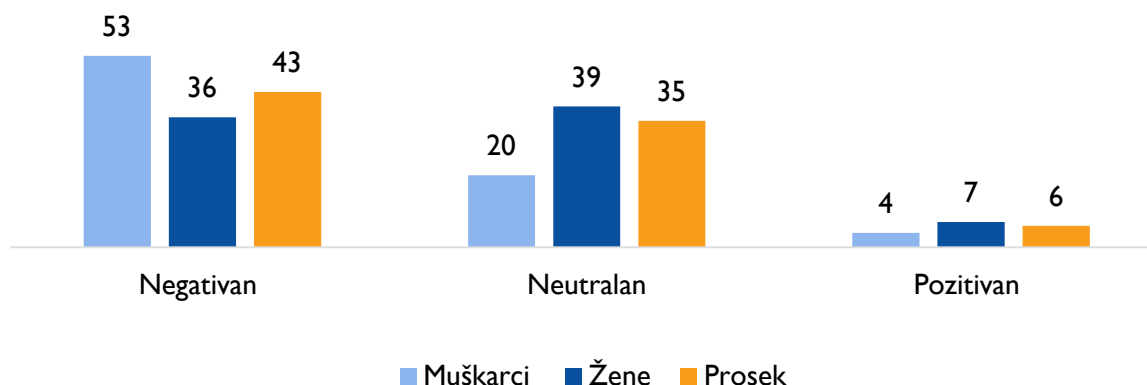
Grafikon 8.1 - Kakav je Vaš odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola? u %

Ispitanici muškog pola u čak 53% slučajeva navode da imaju negativan odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola (zbir odgovora negativan i veoma negativan), dok isto navodi 36% žena. Žene, sa druge strane, iznad proseka navode da imaju neutralan odnos. Slično kao i kod drugih ispitivanih tema, sa porastom godina ispitanika raste i procenat onih koji navode da imaju negativan odnos prema osobama koje su se odlučile na promenu pola. Sličan obrazac se uočava kod ispitanika koji imaju niži nivo obrazovanja, kod pripadnika bošnjačke i mađarske nacionalne zajednice, kao i kod ispitanika koji žive u ruralnim sredinama.

Učesnici u istraživanju koji su vernici i prihvataju sva verska učenja u čak 68% slučajeva navode da imaju negativan ili veoma negativan odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola, dok kod ispitanika koji nisu religiozni, ali nemaju ništa protiv religije nailazimo na jednu četvrtinu anketiranih koji misle isto. Ispitanici koji nisu korisnici društvenih mreža iznad proseka navode da je njihov odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola negativan (58%), dok korisnici TikToka i Twitera sa druge strane natprosečno imaju pozitivan stav. Očekivano, oni ispitanici koji ujedno imaju negativan odnos prema LGBTI osobama ujedno visoko iznad proseka kažu da imaju negativan odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola, kao i ispitanici koji se protive kontaktu sa LGBTI osobama (čak 75% ispitanika koji se protivi kontaktu sa LGBTI osobama ima negativan odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola).

Grafikon 8.2 - Kakav je Vaš odnos prema osobama koje su se odlučile za promenu pola? Korelacija sa polom u %

Svega 13% anketiranih navodi da bi blisku osobu koja bi odlučila da promeni pol ujedno podržalo u takvoj odluci ukoliko je to pomenutu osobu učinilo srećnom i zadovoljnom. Veliki procenat ispitanika – skoro jedna četvrtina (23%) – nije mogla da proceni i da odgovori na ovo pitanje. Ukupno 22% ispitanika kaže da bi odluka o tome da li bi blisku osobu podržali ili ne zavisila od ostalih okolnosti, ali da svakako ne bi bili srećni zbog takve odluke. Na kraju, najveći procenat učesnika u istraživanju navodi da takvu odluku ne bi podržali (42%) i da bi blisku osobu koja bi im to saopštila pokušali da odgovore od takve odluke.

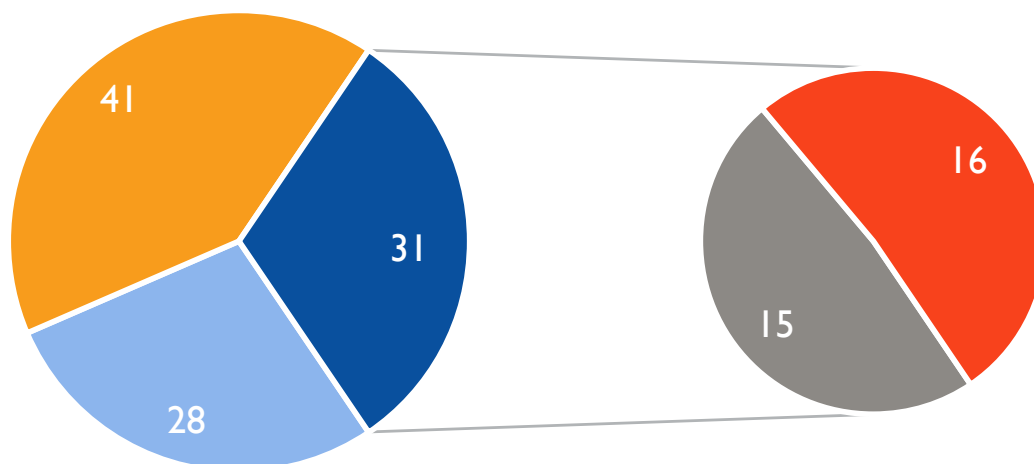
Grafikon 8.3 - Da li biste podržali odluku Vama bliske osobe da promeni pol, ukoliko bi to bila njena/njegova želja?, u %

Kao i kod prethodno ispitivanih percepcija, ispitanice ženskog pola natprosečno navode da bi odluku o promeni pola bliske odluke podržale (16% žena daje ovakav odgovor u odnosu na 9% muškaraca). Sa porastom godina ispitanika opada procenat anketiranih koji ogovaraju da bi podržali njima blisku osobu koja bi se odlučila na promenu pola, pa tako 20% ispitanika mlađih od 29 godine daje ovakav odgovor, ali samo 5% ispitanika starijih od 60 godina. Natprosečno ispitanici koji su završili visoku školu ili fakultet navode da bi blisku osobu koja bi odlučila da promeni pol, kao i oni ispitanici koji navode da nisu religiozni ali da nemaju ništa protiv religije. Među ispitanicima koji najčešće koriste TikTok i Twitter najčešće pronalazimo građane koji bi sebi bliske osobe podržali ukoliko bi odlučili da promene pol, kao i među onim anketiranim koji i generalno imaju pozitivan stav prema LGBTI osobama i kontaktu sa njima.

Da Srbija ne bi trebalo zakonski da uredi oblast promene pola i rodnog identiteta je stav koji ima ukupno 41% anketiranih građana. Visok procenat anketiranih ne može da proceni svoj odgovor na ovo pitanje – 28%, dok preostali ispitanici, njih 31%, navode da bi Srbija trebalo da reguliše oblast promene pola i rodnog identiteta. Ipak, među ispitanicima koji se slažu sa regulisanjem oblasti mišljenja su podeljena, pa polovina njih smatra da Srbija treba da zabrani takve stvari, dok druga polovina (ili 16% od ukupnog uzorka) navodi da Srbija ovu oblast treba da uredi na takav način da olakša položaj ljudi koji se odluče na promenu pola i izjednači ih sa građanima Srbije.

Grafikon 8.4 - Da li država treba da zakonski uredi oblast promene pola i rodnog identiteta ili ne? u %

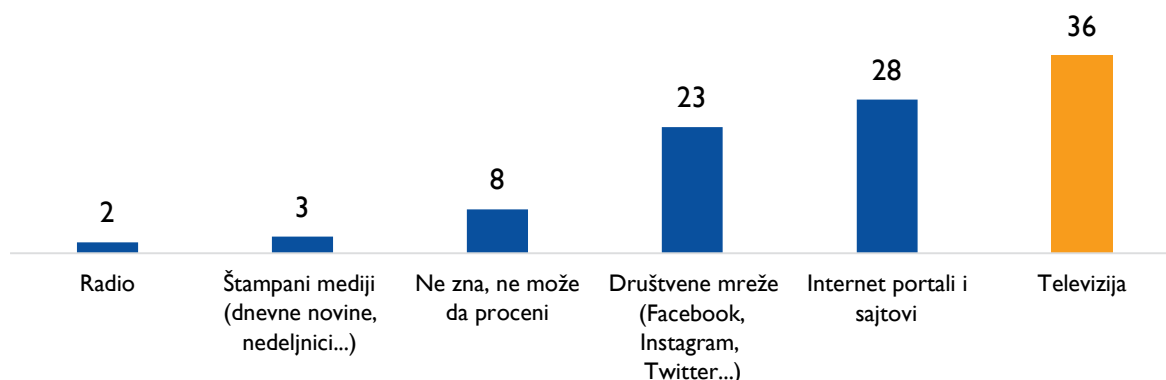
- Ne zna, ne može da proceni
- Ne treba da se bavi tim
- Treba, ali tako da zabrani te stvari u našoj zemlji
- Treba, kako bi se olakšao položaj ljudi koji se odluče na to i izjednačio sa ostalim građanima Srbije

I kod ovog pitanja uočava se obrazac sličan kao i kod prethodnih analiziranih segmenata, pa tako među muškarcima, starijim ispitanicima (preko 50 godina), anketiranim učesnicima u istraživanju koji imaju završenu samo osnovnu školu ili su bez nje, ispitanici koji dolaze iz ruralnih sredina, kao i oni građani koji navode da su religiozni i prihvataju sve ono što vera uči natprosečno nailazimo kako na one respondente koji smatraju da Srbija ne bi trebalo da se bavi ovim pitanjem, ali i one ispitanike koji smatraju da je potrebno zabraniti promenu pola i različite rodne identitete u Srbiji. Korisnici društvenih mreža generalno iznad proseka smatraju da Srbija ove oblasti treba da uredi tako što će olakšati položaj ljudima koji se odluče na promenu pola i izjednačiti ih sa ostalim građanima, dok među onim ispitanicima koji prvenstveno koriste televiziju, radio i štampane medije natprosečno imamo ispitanike koji su stava da država ne bi trebalo da ulazi u ovakve teme. Ispitanici koji dolaze iz Beograda u 24% slučajeva smatraju da bi Srbija trebalo da olakša položaj lica koja su se odlučila na promenu pola, dok isto misli 12% anketiranih iz Zapadne Srbije sa Šumadijom. Na kraju, ispitanici koji imaju generalno pozitivan stav prema LGBTI osobama u 61% slučajeva smatraju da bi Srbija trebalo da olakša poziciju osoba koje se odluče na promenu pola.

9. ODNOS PREMA LGBTI OSOBAMA KROZ PRIZMU MEDIJA I RELIGIJE

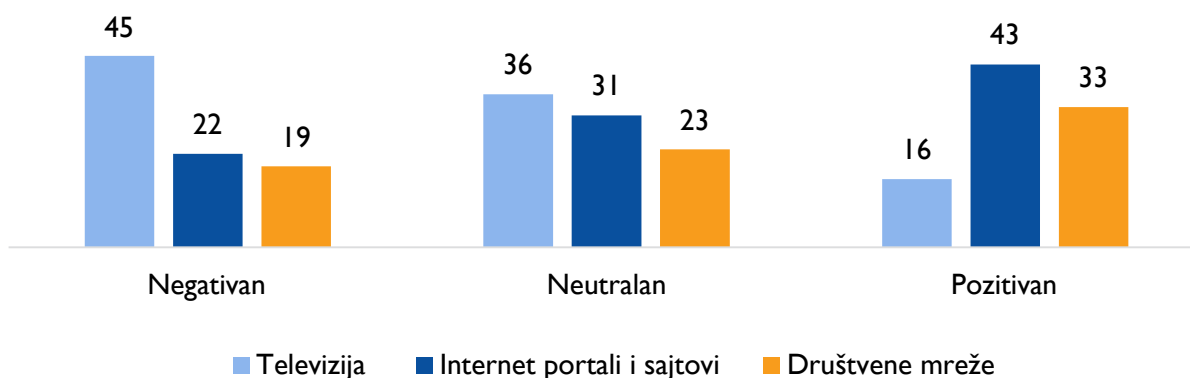
Televizija je medij koji najveći procenat ispitanika navodi kao onaj koji najviše koriste za potrebe svakodnevnog informisanja. Više od trećine ispitanika navodi da se informiše putem televizije (36%). Odmah zatim imamo internet portale i sajtove na kojima se informiše 28% učesnika u istraživanju, dok su društvene mreže prvi izbor za 23% anketiranih. Potpuno očekivano, najmlađi ispitanici, se natprosečno informišu upravo preko društvenih mreža (48%), dok se 76% ispitanika starijih od 60 godina informiše putem televizije. Oni učesnici u istraživanju koji su završili visoku školu ili fakultet iznad proseka kao svoj izvor informisanja biraju internet portale i sajtove – 45%. Televizija je osnovni način informisanja i za pripadnike mađarske nacionalne zajednice, ispitanike koji žive u ruralnim krajevima, kao i za one ispitanike koji navode da su vernici i da poštuju sve ono što vera uči, kao i anketirani koji žive u Južnoj i istočnoj Srbiji.

Grafikon 9.1 - Koji medij od navedenih najviše koristite za potrebe svakodnevnog informisanja? u %

U odnosu sa stavom prema LGBTI osobama, uočavamo da ispitanici koji koriste internet iznad proseka imaju šanse da ne razviju negativan odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama. Pa tako 43% ispitanika koji koriste internet portale i sajtove i 33% ispitanika koji primarno koriste društvene mreže ima pozitivan odnos prema LGBTI osobama, dok isto navodi 16% korisnika televizije.

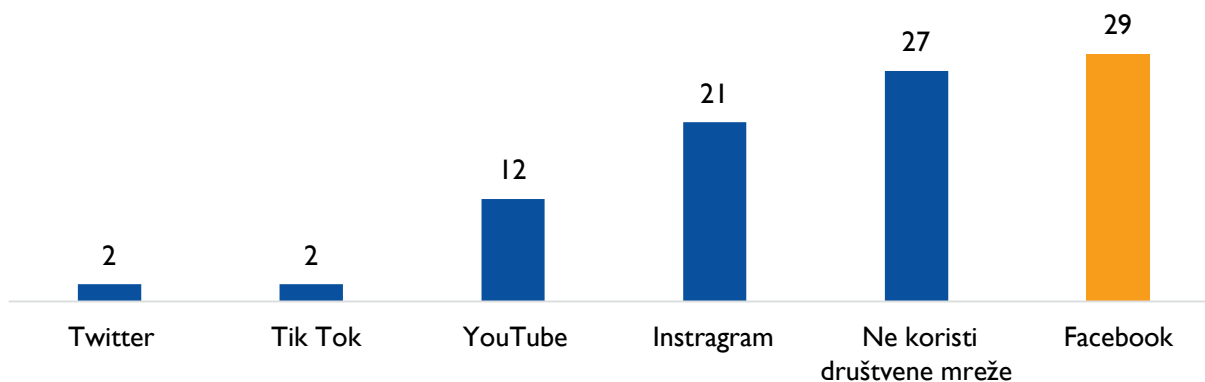
Grafikon 9.2 - Koji medij od navedenih najviše koristite za potrebe svakodnevnog informisanja? – odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama u %

Sličan obrazac se uočava i kada je u pitanju kontakt sa LGBTI osobama, pa tako ispitanici koji se protive kontaktu natprosečno koriste televiziju, radio ili štampu kao osnovni izvor informisanja.

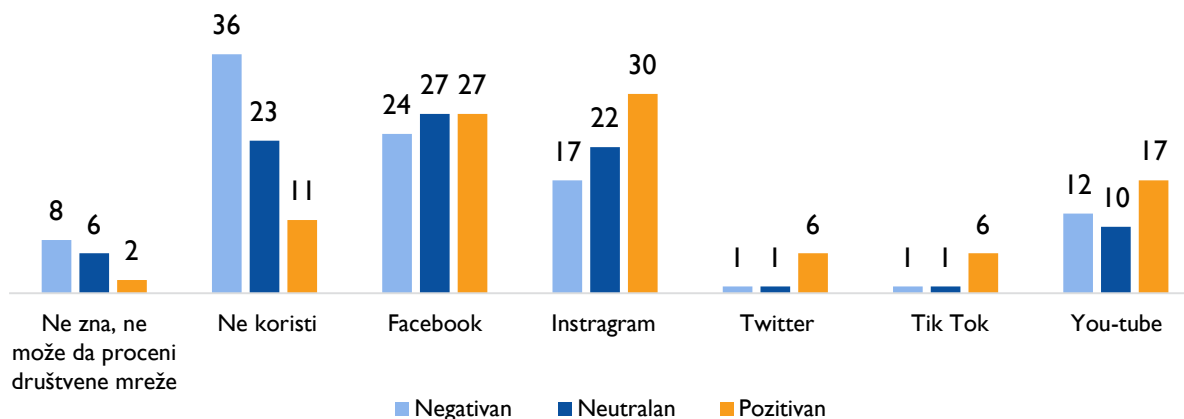
Anketirani provode najviše vremena koristeći Facebook. Ovu društvenu mrežu najviše koristi 29% ispitanika, dok se odmah iza nalazi Instagram gde imamo 21% ispitanika koji navode da najviše koriste ovu društvenu mrežu. YouTube je prvi izbor za nešto više od desetine učesnika u istraživanju, dok po 2% anketiranih prednost daje TikToku i Twitteru. Na kraju, 27% ispitanika navodi da ne koristi društvene mreže uopšte. Muškarci koji su uzeli učešće u istraživanju iznad proseka navode da ne koriste društvene mreže (32%) ili da najviše vremena provode na YouTube-u. Sa druge strane, žene najčešće koriste Instagram ili Facebook. Čak 67% ispitanika iz grupe starijih od 60 godina navodi da ne koristi društvene mreže. Sa druge strane, TikTok i Instagram su se iskristalisale kao mreže čiji pratioci su generalno iz mlađih kategorija društva. Uočavamo da sa porastom stepena obrazovanja opada i procenat ispitanika koji navode da ne koriste društvene mreže. Takođe, 19% ispitanika iz Beograda navodi da nije na društvenim mrežama, dok to isto kaže 33% ispitanika iz Zapadne Srbije sa Šumadijom.

Grafikon 9.3 - Na kojoj od navedenih društvenih mreža provodite najviše vremena? u %

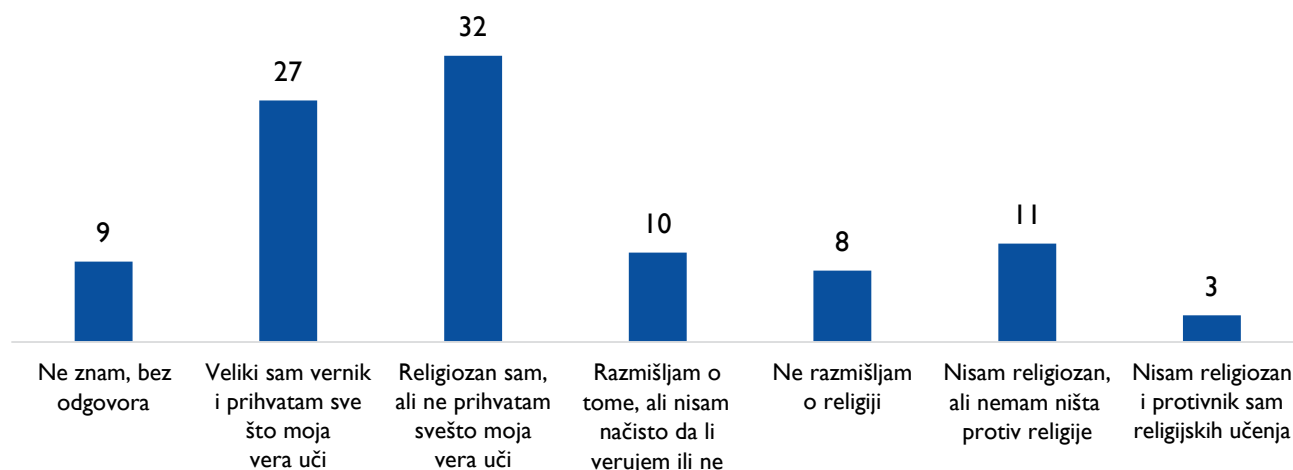
Ponovo, odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama je uslovljen korišćenjem društvenih mreža, pa tako među ispitanicima koji ne koriste društvene mreže iznad proseka imamo one anketirane koji imaju negativan odnos prema LGBTI osobama. Sa druge strane, ispitanici koji koriste Twitter, Instagram, YouTube i TikTok natprosečno imaju pozitivan odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama.

Grafikon 9.4 - Koji medij od navedenih najviše koristite za potrebe svakodnevnog informisanja? Korelacija sa odnosom prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama u %

Na kraju, kada je odnos prema religiji u pitanju, najveći procenat ispitanika navodi da su religiozni ali da ne prihvataju sve što vera uči – 32%. Onih ispitanika koji navode da su veliki vernici i da prihvataju sve što vera uči je 27%. Jedna desetina učesnika u istraživanju navodi da razmišlja o religiji, ali da nisu načisto da li veruju ili ne, dok 8% uopšte ne razmišlja o religiji. Nalazimo i 11% onih građana Srbije koji nisu religiozni ali nemaju ništa protiv religije, i 3% onih koji nisu religiozni i protivnici su religije. Žene natprosečno navode da su velike vernice i da prihvataju sve ono što religija uči (32% žena u odnosu na 22% muškaraca). Slično religiozne ispitanike iznad proseka nalazimo među najstarijim učesnicima u istraživanju, ispitanicima koji imaju niže nivoe obrazovanja, među Bošnjacima i među ispitanicima koji žive u ruralnim predelima. Svega 17% ispitanika iz Vojvodine navodi da su veliki vernici i da prihvataju sve ono što vera uči, dok isto kaže 36% ispitanika iz Beograda.

Grafikon 9.5 - Šta Vas od sledećeg najtačnije opisuje? u %

Kada je u pitanju odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama, uočavamo da ispitanici koji navode da nisu religiozni, ali da nemaju ništa protiv religije ujedno imaju najpozitivniji odnos prema LGBTI osobama i istopolnim zajednicama.

10. ZAŠTO BAŠ OVE PREPORUKE?

Pitanje istopolnih partnerstava je važno pitanje u korpusu ljudskih prava i uređenje ove oblasti bi olakšalo i unapredilo položaj pripadnika LGBTI zajednice. Usvajanje Zakona o istopolnim zajednicama je i jedan od prioriteta Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Republike Srbije. Početkom 2021. godine, Ministarstvo je započelo konsultacije vezano za izradu samog Zakona koji bi trebalo da reguliše uslove za sklapanje i način prestanka istopolne zajednice, pravne posledice koje ona proizvodi, imovinske odnose, poreze, penzije, kao i neregistrovane istopolne zajednice. Sam Nacrt Zakona o istopolnim zajednicama je od 28. aprila u proceduri u Vladi Srbije. Predsednik Republike Srbije je najavio da neće potpisati Zakon o istopolnim zajednicama ako ga parlament usvoji jer je „dužan da štiti Ustav“ i da „Ustav upućuje na Porodični zakon koji brak definiše kao zakonom uređenu zajednicu muškarca i žene“.

Budući da se radi o složenoj, osetljivoj i važnoj temi, da nemali deo javnosti nije tolerantan prema LGBTI zajednici, da veći deo javnosti nema pozitivan odnos prema osobama drugačije seksualne orijentacije i da se javilo puno pritisaka i opstrukcija (od stranaka, intelektualaca, pojedinaca), važno je govoriti o mogućim preporukama, posebno kada je u pitanju komunikacija Zakona o istopolnim zajednicama. Preporuke su nastale prvenstveno na osnovu nalaza istraživanja koje je sprovedeno u maju ove godine, osim toga preporuke predstavljaju i rezultat razgovora sa predstavnicima civilnog društva fokusiranim na ovu temu.

11. CILJEVI KOMUNIKACIJE

Ciljevi komunikacije Zakona o istopolnim zajednicama, shodno nalazima iz ovog istraživanja, su:

(1) vršenje pritiska na donosiocima odluka kako bi se predloženi Zakon o istopolnim zajednicama usvojio (navodeći njegove efekte i značaj unapređenja položaja čitave LGBTI zajednice) i

(2) traženje podrške javnosti za njegovo usvajanje kroz pažljivo definisane ciljne grupe i poruke

** Ovde će biti definisane preporuke bazirane na istraživanju javnog mnjenja „Ka boljem razumevanju prava LGBTI osoba i njihove pozicije u društvu“ koje je na reprezentativnom uzorku punoletne populacije u Srbiji (bez Kosova) urađeno tokom maja 2021. godine

12. POLAZNE OSNOVE

Komunikaciju treba graditi na nekoliko pretpostavki za čiju osnovanost uporišta nalazimo u istraživanju javnog mnjenja. To su:

(1) Građani Srbije ne percipiraju LGBTI osobe kao najugroženije što implicira da se treba voditi računa da kampanja bude balansirana, umerena i odmerena, bez produbljivanja podela i sa uvažavanjem činjenice da će se građani Srbije uvek lakše identifikovati ili saživeti s ranjivim grupama koje su im vidljivije (žene, osobe sa invaliditetom, starije osobe...);

(2) Percepcija da državni organi ili organi jedinice lokalne samouprave ugrožavaju ljudska prava sugeriše na pažljivo komuniciranje uloge države u čitavom procesu, prevashodno u izboru komunikatora ključnih poruka;

(3) Manje je od petine građana koji imaju pozitivan odnos prema LGBTI populaciji uz 50% anketiranih koji imaju negativan, što implicira da koraci u komunikaciji treba da budu stepenovani i pažljivo selektovani;

(4) Negativan odnos je iznadprosečno prisutan kod ljudi koji ili ne poznaju osobe s drugačijom seksualnom orijentacijom ili ih znaju posredno;

(5) Prihvatanje interakcije sa LGBTI populacijom ne znači i pozitivan odnos prema njima – pozitivan odnos se gradi kroz bliske upoznavanje LGBTI osoba i

(6) Podrška LGBTI nije velika ni u manjinskim zajednicama, posebno bošnjačkoj, što treba imati u vidu posebno u kontekstu činjenice da veliki procenat iz tih grupa smatra da su im ugrožena prava iz korpusa nacionalnih prava/nacionalne pripadnosti.

13. STRATEŠKE PREPORUKE

 # 1 Ključna ciljna grupa ka kojoj treba usmeriti komunikaciju su: osobe ženskog pola, osobe višeg/visokog stepena obrazovanja i starosnog uzrasta 18 do 39 godina života, koji žive u urbanim delovima Vojvodine i Beograda, korisnici onlajn portala i društvenih mreža. U kratkoročnom periodu, nije realno očekivati da je moguće raditi na promeni dubinskih stavova ljudi, niti je njihove predrasude moguće otkloniti za kratko vreme.

(Ovde se radi o grupi s kojom se mogu dobiti kratkoročno vidljivi rezultati odnosno rezultati do usvajanja Zakona o istopolnim zajednicama. Srednjoročno ciljnu grupu treba širiti u pravcu 40-45, generalno urbanih delova i ispitanika van Beograda i Vojvodine. Posle usvajanja Zakona o istopolnim zajednicama pripremati dugoročnu strategiju komunikacije svih osetljivih tema ili propisa)

 # 2 U komunikaciji isticati ili barem posredno zadržati takvu „crvenu liniju“ da ovaj propis neće zalaziti u bračna pitanja ili da otvara prostor za usvajanje dece već da uređuje istopolne zajednice i ključna životna pitanja u njima.

14. PRAKTIČNE PREPORUKE

 # 1 Sprovesti celovitu i koherentnu kampanju informisanosti o Zakonu o istopolnim zajednicama kako se ne bi ostavio prostor za različita tumačenja i kako bi se odgovorilo na brojne dezinformacije koje se mogu sresti u javnom prostoru.

 # 2 U komunikaciji izbegavati konfrontaciju s verskim zajednicama jer one neće promeniti sopstveni odnos prema ovoj temi, a vernici uvažavaju njihove stavove.

 # 3 Komunicirati poruke da su LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa i da im treba pomoći da ostvare svoja prava.

 # 4 Komunicirati poruke da su LGBTI osobe u Srbiji osetljiva grupa i da nema nijednog razloga da se sprečavaju da dobiju prava koja im pripadaju ili koja već imaju neke druge grupe.

 # 5 Insistirati na pozitivnim porukama i ljudskim pričama, upoznavanje ljudi iz LGBTI zajednice izvan prostora predrasuda i stereotipa podiže spremnost za njihovo prihvatanje i razumevanje problema s kojima se suočavaju.

 # 6 Poslati jasne i snažne poruke, sa svih adresa, da je bilo kakav oblik nasilja neprihvatljiv i socijalno nepoželjan.

 # 7 Praviti strategiju malih pobeda a ne jedne velike (koja ne bi bila izgledna, a polarizovala bi javnost), postavljanje jasnih ali dostižnih ciljeva na koji bi se nadovezivali sledeći.

 # 8 Pažljivo otvoriti pitanje promene roda i rodnih identiteta zbog negativne reakcije i velike zavisnosti teme od religijskih osećanja – komunicirati kombinaciju ljudske priče i važnosti uređenja pitanja rodnih identiteta – treba izbeći polarizacije (posebno u grupi 18-29) i konfrontacije (posebno s verskim zajednicama), okrenuti se ženama, urbanijim mestima i građanima s višom ili visokom školom.

 # 9 Napraviti pažljivu strategiju nastupa na onlajn medijima i mrežama (veći potencijal nego na mejnstrim medijima), s fokusom na populaciju do 40 godina (eventualno do 45) pri čemu s Fejsbukom treba biti obazriviji zbog njegove „mejnstrimizacije“ dok postoji solidan potencijal na Twitteru, YouTube i Tik Tok-u i, nešto manje, na Instagramu (ali je on važan zbog dominantne ženske publike).

Ovo istraživanje je sprovedeno u okviru granta koji dodeljuje zajednički projekat Evropske unije i Saveta Evrope „Promocija različitosti i ravnopravnosti u Srbiji“. Stavovi i mišljenja izraženi u njemu su odgovornost autora i ni u kom slučaju ne izražavaju zvanične stavove Evropske unije i Saveta Evrope.